

Laila Kalmo & Niina Vesala

”Räntää täälläkin joskus sataa, niinku joka paikassa muuallakin”

Kehitysvammaisten palveluasumisen laatu

Opinnäytetyö

Syksy 2015

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Suuntautumisvaihtoehto:

Tekijä: Laila Kalmo ja Niina Vesala

Työn nimi: ”Räntää täälläkin joskus sataa, niinku joka paikassa muuallakin”

Kehitysvammaisten palveluasumisen laatu

Ohjaaja: Kerttu Veikkola

Vuosi: 2015

Sivumäärä: 62

Liitteiden lukumäärä: 3

Kehitysvammaisilla henkilöillä on oikeus laadukkaaseen asumiseen. Suomen lainsäädännön mukaan kehitysvammaisilla henkilöllä tulee olla samat oikeudet, mahdollisuudet ja velvollisuudet kuin kenellä tahansa muullakin. Suomessa laitosasumisen purkaminen johti palveluasumisen kehittymiseen. Palveluasumisen tulisi vastata asiakkaiden tarpeisiin niin, että asiakkailta on niissä oikeus täysivaltaiseen ja yksilölliseen elämään sekä mahdollisuus olla osallinen oman elämänsä suunnittelussa ja elämisessä. Kehitysvammaisten asumisen laatua koskien on laadittu sosiaali- ja terveysministeriön toimesta asumisen laatusuositus, jonka tarkoituksena on parantaa kehitysvammaisten henkilöiden asumisen laatua. Sosionomin työhön palveluasumisessa kuuluu asiakkaiden ohjaaminen ja valtaistaminen niin, että asiakkaille mahdollistuu hyvä ja täysivaltainen elämä. Sosionomin tulee myös kehittää ja ylläpitää laatua ja laadukasta työtä palveluasumisessa.

Me tutkimme opinnäytetyössämme kehitysvammaisten asumisen laatua Suupohjan liikelaitoskuntayhtymän palveluasumisen yksiköissä. Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus. Kokosimme tutkimusaineistomme haastattelemalla palveluasumisen yksiköiden tiimivastaavia asumisnohjaajia. Haastateltavia oli tutkimuksemme viisi. Tutkimuksemme on toteutettu toukokuussa 2015. Tutkimuksessa selvitetään palveluasumista laatusuosituksen näkökulmasta. Tutkittavia asioita oli asukkaiden asunto, asuminen ja asumisen laatu, asumisen laadun arviointi ja kehittäminen sekä asiakkaiden tarpeiden ja toiveiden huomioiminen. Tutkimuksessa selvisi, että asukkaiden asuminen näissä yksiköissä oli melko laadukasta, vaikka kehitettäviäkin asioita löytyi. Asunnot itsessään eivät täyttäneet kaikkia laadukkaan asumisen kriteerejä, mutta asukkaiden koettiin niissä kuitenkin mielellään asuvan. Laadun arviointia ja kehittämistä ei yksiköissä juurikaan tehty ja se nähtiin kehittämisen kohteeksi. Asukkaiden tarpeet ja toiveet otettiin yksiköissä hyvin huomioon, vaikka haasteita niidenkin toteuttamisessa havaittiin.

Avainsanat: laatu, palveluasuminen, kehitysvammaisuus, täysivaltaisuus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation:

Author/s: Laila Kalmo and Niina Vesala

Title of thesis: "Sometimes here rains sleet, like everywhere elsewhere" Quality of disabled persons sheltered housing

Supervisor(s): Kerttu Veikkola

Year: 2015   Number of pages: 62   Number of appendices: 3

People with intellectual disabilities have the right to high-quality living. According to a Finnish law, people with intellectual disabilities must have the same rights, possibilities and obligations as any other person in Finland. The decommissioning of facilities led to the development of sheltered housing in Finland. Sheltered housing should answer to client's needs so that they have a right to a full and individual life and a possibility to be a part of planning their own life and living. There is a quality recommendation regarding the quality of housing by the Ministry of Health and Social Affairs, which purpose is to improve the quality of housing the mentally handicapped persons. Part of working as a bachelor of social services in a sheltered housing, is to advise and empower clients so that they can have good and plenipotentary lives. One must develop and maintain quality in work as well as in sheltered housing.

In this thesis we studied the quality of mentally housing in the units of Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä. This thesis was a qualitative study. We gathered the material by interviewing the team responsible for sheltered housing unit counsellors. We interviewed five people. The study was made in May 2015. The study explains sheltered housing from the quality recommendations point of view. We studied residents of the apartment, housing and quality of housing, the assessment of quality of housing and development, focusing on costumers' needs and wishes. The study showed, that the quality in these units was quite high, although there was things that could be developed. Apartments themselves did not meet all the criteria of quality housing, but residents were seen, however, happy living in them.

Evaluation and development of the quality of the units is not much done and it was seen as a target of development. The residents needs and wishes was well taking into account, despite the challenges in the implementation they also were observed.

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO	6
2 MÄÄRITELMÄT	7
2.1 Kehitysvammaisuus.....	7
2.2 Palveluasuminen	8
2.3 Osallisuus	9
2.4 Täysivaltaisuus	10
2.5 Yksilökeskeinen elämänsuunnittelu.....	11
3 PALVELUASUMISEN LAINSÄÄDÄNTÖ	13
3.1 Sosiaalihuoltolaki	13
3.2 Vammaispalvelulaki	14
3.3 Kehitysvammalaki.....	15
3.4 Suomen vammaispoliittinen ohjelma Vampo.....	16
4 LAITOSASUMISESTA PALVELUASUMISEEN.....	18
4.1 Laitosasuminen.....	18
4.2 Laitosten purkaminen	18
4.3 Ryhmäkeskeinen palveluasuminen	19
4.4 Palveluasumisen kehittäminen	21
5 PALVELUASUMISEN LAATU JA LAATUSUOSITUKSET	24
5.1 Tarpeen mukainen suunnittelu/suunnitelma	24
5.2 Esteetön ja toimiva ympäristö ja asunnot	25
5.3 Yleisten ja yksilöllisten palveluiden saatavuus ja käyttäminen	25
6 SOSIONOMI KOKONAISSVALTAISENA OSAAJANA	27
6.1 Eettisyyden puolestapuhuja.....	27
6.2 Elämänkaaren ja ohjauksen osaajana.....	28
6.3 Voimaannuttava valtaistaja.....	28
7 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTUS.....	30
7.1 Laadullinen tutkimusmenetelmä	30

7.2 Tutkimuksen lähtökohdat.....	31
7.3 Tutkimuksen toteutus.....	32
7.4 Tutkimusaineiston analysointi.....	33
7.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	33
8 TUTKIMUSTULOKSET	35
8.1 Esteetön asuminen	35
8.2 Yhdenvertaiset tilat	36
8.3 Tilojen toimivuus	37
8.4 Sijainti ja tukipalvelut	38
8.5 Laadun arviointi ja kehittäminen	39
8.6 Asukkaiden toiveet ja tarpeet.....	40
9 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ TUTKIMUSTULOKSISTA.....	43
9.1 Laadukasta asumista.....	43
9.2 Laadusta laatuun, elinikäinen kehittäminen.....	46
9.3 ”Mä elämältä kaiken sain”, asukkaiden huomioiminen	47
10 POHDINTA	49
LÄHTEET	53
LIITTEET	57

1 JOHDANTO

”Kehitysvammaisten kohtelu on historian kuluessa vaihdellut äärimmäisestä julmuudesta sääliin, laiminlyönneistä huolehtivuuteen ja eriyttämisestä sopeuttamiseen. Yhteiskunnan toimesta rakennetut huoltojärjestelmät ovat saaneet erilaisia muotoja aina sen mukaan, mitä tehtäviä yhteiskunta on niille kehitysvammaisten huoltamisessa asettanut ja mitä voimavaroja se on asettanut tähän tarkoitukseen käytettäväksi.” (Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A. 2008, 227).

Mielestämme kehitysvammaisten asuminen on tällä hetkellä murroksessa johtuen laitosten purkamisesta ja ajatusten ja yhteiskunnan muuttumisesta. Nykypäivänä kehitysvammaisilla on yhtäläiset oikeudet, mahdollisuudet ja velvollisuudet kuin kenellä tahansa muullakin. Heitä ei suljeta enää laitoksiin, vaan asuminen järjestetään pääasiassa erilaisin palveluasumisen keinoin. Asumisen tulee olla laadukasta, asukkaiden tulee olla asumisessaan täysivaltaisia ja palveluiden tulee olla yksilöllisiä. Asukkaiden tulee voida osallistua elämänsä ja asumisensa suunnitteluun. Sosionomin rooli palveluasumisessa on tukea asukkaiden täysivaltaisuutta, kehittää laadun arviointia ja vaikuttaa omalla toiminnallaan laadukkaaseen asumisen kehittämiseen.

Kehitysvammaisten huolto ei ole seurausta vain tämän päivän ratkaisusta tai valitsevista kehitysvammaisten tarpeista koskevista käsityksistä. Nykypäivän ajatukset ovat peräisin historiassa tehdyistä ratkaisusta, jotka on tehty erilaisena aikakautena ja erilaisista lähtökohdista käsin. Tehdyt valinnat ja ratkaisut ovat olleet aikanaan hyväksyttäviä, mutta ajan ja vaatimusten muuttuessa, ratkaisujenkin on pitänyt muuttua (Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A. 2008, 227).

Tässä työssä tullaan selvittämään viiden Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymän palveluasumisyksikön laatua tiimivastaavien kokemana asumisen laatusuosituksen antaman viitekehiksen sisällä. Millaisia ovat asunnot, asuminen ja asumisen laatu? Miten laatua arvioidaan ja kehitetään? Ja miten asiakkaiden toiveet ja tarpeet kuullaan?

2 MÄÄRITELMÄT

Kehitysvammaisuus on ymmärretty eri aikoina eri tavoin, mihin aikaan ja ymmärrykseen nojaututaan, vaikuttaa siihen, millaisena kehitysvammaisen ihmisen edellytykset ja tarpeet, sekä palvelut ja mahdollisuudet on nähty ja nähdään. Palveluita tai tukia haettaessa turvaututaan useimmiten lääketieteelliseen näkökulmaan, jolloin pyritään osoittamaan ja todistamaan henkilön puutteellisuus ja vajavaisuus. Kun taas tarvitaan tietoa elämän sujumisesta ja käytännön ratkaisuista, asiaa katsotaan toiminnallisesta näkökulmasta ja havaitaan henkilön mahdollisuudet ja voimavarat. (Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A. 2008, 227–229) Sosiaalisen näkökulman mukaan kehitysvammaisen on samanlainen ihminen kuin kuka tahansa muukin (Seppälä, H. & Rajaniemi, M. 2013). Heidän mukaansa, kehitysvammaisuutta määriteltäessä tulisi tarkastella sen koko yhteiskuntasuhdetta, pelkästään yhden näkökulman huomioiminen ei riitä. Kehitysvammaisella henkilöllä voi olla sekä toiminnan rajoitteita mutta myös voimavaroja ja osaamista. Hänet tulisi ottaa huomioon kokonaisuutena ja omana yksilönään.

Lääketieteellinen, toiminnallinen ja sosiaalinen näkökulma ovat usein mukana päätöksiä tehtäessä, mutta ongelmaksi saattaa muodostua se, ettei asukkaalta itseltään kysytä mitään mielipidettä asiaan tai päätöksen tekoon liittyen. (Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A. 2008, 228–229) Meidän mielestämme, kaikkien näkökulmien sekä asukkaan mielipiteen huomioiminen on ensiarvoisen tärkeää, jotta palveluasuminen olisi laadukasta. Asukkaan tulee olla mukana kun tehdään päätöksiä hänen omaa elämäänsä koskien ja hänen mielipiteellä tulee olla painoarvoa.

2.1 Kehitysvammaisuus

Kehitysvammalla tarkoitetaan vammaa alueella, joka vaikuttaa ymmärrys- tai käsityskykyyn. Uusien asioiden opettelu voi olla kehitysvammaiselle henkilölle vaikeaa, mutta he voivat myös oppia samoja asioita niin kuin muutkin ihmiset. Älykkyydosamäärän mittaamisella on usein kuvattu kehitysvammaisuutta, mutta pitää kuitenkin huomioida, että älykkyyys on vain osa ihmisen persoonallisuutta. Kasva-

tus, elämäkokemukset, oppiminen ja elinympäristö osaltaan vaikuttavat siihen minkälaiseksi aikuiseksi kehitysvammaisen henkilö kasvaa. Kehitysvammaiset ovat erilaisia omia yksilöitään, aivan kuten muutkin ihmiset. Kehitysvammaisilla on oma persoonallisuutensa, omat vahvuutensa, mahdollisuutensa sekä kykynsä, joiden käyttöön heidän tulee saada tarvittaessa tukea. (Malm ym. 2006, 165) Koemme, että laadukkaassa palveluasumisessa asukkaita tulee tukea ja kannustaa omatoimisuuteen ja omien kykyjen käyttämiseen. Heille tulee antaa mahdollisuus oppia uusia taitoja ja kykyjä, joiden oppimiseen tulee panostaa.

Kehitysvammaisuus mielletään usein lääketieteen kautta. Kehitysvammaisuus on kuitenkin lääketieteellisenä terminä varsin epämääräinen, koska sama diagnoosi annetaan hyvin erilaisille ihmisille. Kehitysvammadiagnoosin raja tuntuu olevan todella monimuotoinen, raja diagnoosin antamiselle vaihtelee suuresti ja on häilyvä. (Seppälä, H. & Rajaniemi, M. 2013.) Meidän mielestämme, on muistettava, että ihminen ei ole vain pelkkä diagnoosi, vaan jokainen ihminen on yksilöllinen ja arvokas.

2.2 Palveluasuminen

Kehitysvammaisten asuminen järjestetään Suomessa pääasiassa ryhmämuotoisena asumisena, vaikka asumismuoto tulisi valita kehitysvammaisen henkilön omien toiveiden ja tuen tarpeen mukaan. Ryhmäasumisen laatukriteereiden mukaan samassa yksikössä saisi olla enintään 15 asuntoa, jotka on jaettu vähintään kolmeen ryhmään. Ryhmässä asumista voidaan järjestää joko kehitysvammalain tai vammaispalvelulain mukaisesti. Vammaispalvelulain mukainen palveluasuminen on tarkoitettu vaikeavammaisille. (Asuminen ryhmässä 2010)

Ryhmäasumista voidaan järjestää ohjattuna, tuettuna tai autettuna asumisena tai palveluasumisena. Näitä asumismuotoja voidaan kutsua ryhmäkodeiksi, asuntoiloiksi tai palveluasumisyksiköiksi. Asumisesta maksetaan vuokraa, mutta vammaisuuden vuoksi tarvittava päivittäinen tuki on maksutonta asukkaalle. Ryhmäasumisen eri muodoissa henkilökunta on paikalla joko osan aikaa tai ympärivuorokautisesti, riippuen asukkaiden tuen tarpeesta. Tämän lisäksi ryhmäasumiseen voi saada myös henkilökohtaista apua. Henkilökohtainen apu voi olla tarpeen esimer-

kiksi kodin ulkopuolisten harrastusten tai ystävyysuhteiden tukemiseen. (Asuminen ryhmässä, 2010)

Vammaispalvelulain mukainen palveluasuminen on tarkoitettu vaikeavammaisille henkilöille. Palveluasumista voidaan järjestää palvelutalossa, ryhmä- tai hajautettuna asumisena tai henkilön omassa omistus- tai vuokra-asunnossa, jonne tällöin tulee järjestää tarvittavat asunnon muutostyöt sekä asumiseen liittyvät palvelut ja tukitoimet. Palveluasuminen on tarkoitettu paljon apua tarvitseville henkilöille, jotka puutteellisen toimintakyvyn vuoksi tarvitsevat jatkuvaa apua ja tukea omatoimisen asumisen mahdollistamiseksi. Asumiseen liittyviä palveluita voivat olla esimerkiksi avustaminen liikkumisessa, pukeutumisessa, henkilökohtaisessa hygieniassa, kodinhoidossa, terveydenhoidossa, kuntoutuksessa tai vapaa-aikana. (Asuminen ryhmässä, 2010)

2.3 Osallisuus

Kortemäen (2012, 41) mukaan osallisuus ja jäsenenä oleminen erilaisissa yhteisöissä on tärkeä ja merkittävä osa elämäämme. Tärkeää osallisuudessa on hänen mukaansa se, että jokaisen yhteisön jäsenen on voitava osallistua ainakin joihinkin toimintoihin omalla tavallaan. Osallistuminen antaa ihmiselle tilaisuuden vaikuttaa omalla panoksellaan ja persoonallaan ympäristöönsä, sen tapahtumiin ja muihin ihmisiin. Ihmisellä on näin mahdollisuus ottaa vastuuta sekä itsestään että koko yhteisöstä.

Lampisen (2007, 194) mukaan osallisuuden tärkeä edellytys on, että ihminen pääsee aktiivisesti mukaan yhteiskunnan toimintaan juuri sellaisena kun hän on, mitään muuttamatta. Tämä vaatii hänen mukaansa vuorovaikutusta sekä kykyä kuulla, että kuunnella. Ihmisen omalle aktiivisuudelle ja tarpeille pitää olla tilaa, vaikka hän vammansa vuoksi tarvitsisi päivittäisissä toiminnoissaan jatkuvasti toista ihmistä avukseen. Vammaisen henkilön todellinen osallisuus edellyttää paljon selkeitä muutoksia arjen toimintatavoissa. Vammaiselta on kysyttävä hänen omia näkemyksiään, ja pitää välttää korostetusti hänen puolestaan päättämistä, jotta hänen oma mielipide asioihin löytyisi.

Me olemme sitä mieltä, että osallisuus on osa laadukasta palveluasumista. Kun asuminen on laadukasta, on asukkailla mahdollisuus vaikuttaa asumiseensa, yksikön tapahtumiin sekä siihen kenen kanssa asuu ja minkälaisessa ympäristössä. Palveluasumisessa henkilökunta ei saisi keskenään päättää asukkaiden puolesta, vaan asukkaiden tulee olla mukana heidän elämänsä koskevassa päätöksenteossa. Asukkaiden tulee saada riittävästi tukea ja apua päivittäisissä toimissa, heidän niin tarvitessaan.

2.4 Täysivaltaisuus

Täysivaltaistuminen tarkoittaa sitä, että vammaiset itse täysivaltaistavat itsensä, näin mitkään muut tahot eivät mielivaltaisesti ohjaile heidän elämänsä, vaan he saavat päättää itse niin halutessaan. Täysivaltaistumisen kautta jokaiselle vammaiselle ihmiselle luodaan mahdollisuudet hyvään ja mielekkääseen elämään, hänen kyvyistään, taidoistaan ja tavoitteistaan lähtien. Hyvä ja mielekäs elämä sisältää valinnanvapauden, mahdollisimman itsenäisen elämän ja itsemääräämisoikeuden toteutumisen. Tämän lisäksi se sisältää mahdollisuuden tasavertaisuuteen ihmissuhteissa, sekä täyden osallistumisen. Kohtuullisten elämänolojen, eli elämän perusedellytykset pitää kuitenkin olla jo olemassa. Vammaisen ihmisen kohdalla tasavertaiset mahdollisuudet hyvään ja mielekkääseen elämään ja yhdenvertaiseen osallisuuteen toteutuvat vain, jos vammaisten ihmisoikeudet tunnustetaan ja tunnustetaan. (Kohti yhteiskuntaa kaikille... 1995.)

Aktivoimalla ja valtaistamalla vammaiset ja heidän asioitaan ajavat järjestöt mukaan yhteiskunnalliseen toimintaan, saadaan vammaisten ihmisten mielenkiinnon kohteet, toiveet, tarpeet ja ääni kuuluviin. Tämän avulla vammaiset voivat itse vaikuttaa enemmän omiin asioihinsa. Kukaan muu, kuin vammaisen henkilö itse, ei tunne eikä osaa omia asioitaan niin hyvin kuin hän itse. Jokainen ihminen, niin kuin myös vammaisen, on oman elämänsä asiantuntija, hän tietää mikä on hänelle hyvää ja mielekästä elämää, ja mistä hänen tarpeensa täyttyvät. Niiden vammaisten henkilöiden kohdalla jotka eivät itse kykene ilmaisemaan itseään tai tarpeitaan, voivat omaiset, hoitohenkilökunta tai muu hänet hyvin tunteva lähiyhteisö toimia edustajina (Kohti yhteiskuntaa kaikille... 1995).

Loijas ym. (1995) toteaa, jotta vammaisten täysivaltaistuminen ja tasavertaisuus toteutuisi mahdollisimman hyvin toisten kanssa, edellyttää se yhteiskunnan ja ympäristön muuttamista ja rakentamista mahdollisimman esteettömäksi. Me koemme, että asenteet, fyysiset esteet ja hidasteet sekä kommunikaation esteet pitää poistaa, jotta täysivaltaisuus ja tasavertaisuus toteutuisivat.

2.5 Yksilökeskeinen elämänsuunnittelu

Yksilökeskeisessä elämänsuunnittelussa korostuu ajatus aktiivisesta tuesta. Kehitysvammaista ihmistä tuetaan kantamaan vastuuta omien mahdollisuuksiensa mukaan omasta elämästä. Tällöin on kyseessä optimaalinen autonomia joka tarkoittaa, että kyseessä on suurin mahdollinen määräysvalta, valinnanmahdollisuudet ja vastuu. Tämä toteutetaan kuitenkin vamman suomissa rajoissa yksilölle itselleen silloin, kun on kyseessä hänen omat asiansa tai henkilökohtaiset tekemisensä. Esimerkiksi tämän kaltaisia asioita voivat olla omien toiveiden mukainen päivärytmi ja harrastukset. (Oma ovi oma tuki 2008, 7-11.) Yksilökeskeisessä mallissa ja suunnittelussa annetaan siis kehitysvammaiselle ihmiselle oikeus tehdä valintoja, jotka eivät välttämättä ole aina oikeita.

Kehitysvammaisen ihminen miettii yhdessä hänelle läheisten ihmisten ja henkilökunnan kanssa suunnitelman, mitä ja minkälaisia palveluita ja tukitoimia hän tarvitsee, jotta hänen elämänsä olisi mahdollisimman hänen itsensä näköistä ja hänelle mielekästä. Kun suunnitelma on tehty, palvelut ja erilaiset tukimuodot räätälöidään hänen todellisten tarpeiden mukaisesti. Palvelut ja tukimuodot voidaan löytää myös tuttujen ja totuttujen palveluiden ulkopuolelta. Taloudelliset resurssit voidaan näillä keinoilla hyödyntää, sekä kohdentaa monipuolisemmin ja tarkemmin kuin yleensä on voitu palvelujen suunnittelussa. Yksilökeskeisessä suunnittelussa korostetaan ihmisen oikeuksia tehdä valintoja ja päätöksiä omassa elämässään. Yksilökeskeinen suunnittelu auttaa saamaan kehitysvammaisen ihmisen mielipiteet selvemmin kuuluville (Tiedän mitä tahdon... 2010).

Yksilökeskeinen elämänsuunnittelu toimisi mielestämme hyvin palveluasumisessa. Sen avulla olisi mahdollista saada selville asukkaiden yksilölliset toiveet ja tarpeet. Ne tiedostamalla asukkaille olisi mahdollista tarjota laadukasta asumista ja asumi-

sen tukipalveluita. Asumisen laadukkuuden seuraaminen onnistuisi suunnitelmaa käyttäen ja päivittäen.

Mielestämme, kehitysvammaisten henkilöiden palveluasumisen tulisi olla asukaidensa näköistä. Osallisuus, täysivaltaisuus ja yksilöllinen suunnittelu tulee olla pääosassa kehitysvammaisten palveluasumisessa. Palveluasuminen ja sen laatu ovat asioita jotka ovat kirjattuina myös Suomen lainsäädäntöön, josta kirjoitamme seuraavassa kappaleessa enemmän.

3 PALVELUASUMISEN LAINSÄÄDÄNTÖ

Vammaisilla ihmisillä tulee olla samat oikeudet, mahdollisuudet sekä velvollisuudet niin kuin kaikilla muillakin ihmisillä. Yleislain mukaiset palvelut ovat lähtökohtaisesti ensisijaisia suhteessa erityislain nojalla myönnettäviin palveluihin. Oikeus erityislain mukaisiin palveluihin syntyy, mikäli henkilö ei saa tarvitsemiaan palveluita yleislain perusteella. Päätöstä tehtäessä, tulee soveltaa asiakkaalle edullisempaa lakia (Mäki-Torkko 2010). Hänen mukaansa suurin osa vammaisen henkilön tarvitsemista palveluista ja tukitoimista myönnetään joko vammaispalvelulain tai kehitysvammalain perusteella.

Vammaispalvelulaki on kehitysvammalakiin nähden ensisijainen, mikäli palvelu tai tukitoimi voidaan myöntää molempien lakien perusteella. Kehitysvammaisilla henkilöillä on oikeus saada kehitysvammalain mukaisia palveluita silloin, jos vammaispalvelulain mukaiset palvelut eivät ole heille riittäviä tai sopivia. (Mäki-Torkko, 2010) Perustuslakiin (L 11.6.1999/731) on kirjattu kaikille ihmisille kuuluvat perusoikeudet, kuten oikeus yhdenvertaisuuteen, elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen, liikkumisvapauteen, yksityiselämän suojaan, maksuttomaan perusopetukseen, työhön ja omaan kieleen.

Kehitysvammaisille henkilöille tulee meidän mielestämme taata asumisessa muun muassa oikeus liikkumisvapauteen eikä sitä oikeutta tulisi rajoittaa. Kuitenkin osassa asumisyksiköistä ovet ovat lukittuja, eivätkä asukkaat pääse niistä kulkemaan itsenäisesti tai vapaasti. Pahimmillaan asukkailta estetään jopa veden saanti, lukitsemalla keittiötilat ja näin ollen myös vesipisteet. Rajoituksia perustellaan usein turvallisuuteen vedoten, vaikka selvää ei ole kenen tai minkä turvallisuudesta on kysymys, pikemminkin tuntuu, että turvallisuudessa on kyse kuitenkin esimerkiksi kontrolloinnista.

3.1 Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolaki (L 30.12.2014/1301) on yleislaki, jonka perusteella me kaikki voimme saada tarvitsemiamme sosiaalipalveluita. Sosiaalihuoltolaki määrittelee kunnan tehtäväksi huolehtia sosiaalityön ja sosiaalipalveluiden järjestämisestä

sekä toimeentulotuen ja sosiaaliavustusten myöntämisestä. Kunnan sosiaalihuollon tehtäväksi ovat määritelty kehitysvammaisten erityispalvelut, vammaispalvelut ja kuntouttavan työtoiminnan tehtävät.

Lain (L 22.9.2000/812) sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, tarkoituksena on edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakassuhteen luottamuksellisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun. Asiakas on lain mukaan otettava huomioon, kun tehdään häneen liittyviä päätöksiä. Tukea ja palveluita järjestettäessä on häntä kohdeltava oikeudenmukaisesti ja tasa-arvoisesti. Asiakaslaki säätelee myös asiakkaan tiedonsaantioikeutta, itsemääräämisoikeutta ja tietosuojansa. Asiakkaalla on oikeus saada tietoa häntä koskevista asiakirjoista, oikeus saada päätös sosiaalihuollon järjestämisestä ja oikeus asiakaslähtöiseen ja suunnitelmalliseen palveluun, joka kirjataan palvelu- ja hoitosuunnitelmaan. Suunnitelma ei ole kuitenkaan asiakirja, jolla asiakas voisi vaatia suunnitelmaan kirjattuja palveluita ja tukitoimia. Palveluasumisen henkilökunnan tulee toimia työssään sosiaalihuollon asiakaslain määrittelemien arvojen ja toimintatapojen mukaisesti. Kehitysvammaisuus tai asuminen palveluasumisessa ei saisi poistaa asiakkaan oikeuksia.

3.2 Vammaispalvelulaki

Vammaispalvelulaki (L 3.4.1987/380) on erityislaki, jonka tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden ihmisten kanssa yhdenvertaista elämää yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Vammaispalvelulaissa on määrärahasidonnaisia ja subjektiivisia oikeuksia. Määrärahasidonnaisia palveluita ovat apuvälineiden hankinta, ylimääräisten erityisravinteiden kustannusten korvaaminen sekä ylimääräiset vaatekustannukset. Subjektiivisilla oikeuksilla tarkoitetaan palveluita, jotka kunnan on aina myönnettävä vammaiselle henkilölle, hänen täyttäessään kyseisen palvelun kriteerit. Subjektiivisia oikeuksia ovat: henkilökohtainen apu, kuljetuspalvelut, tulkkipalvelut, palveluasuminen, asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet sekä asunnon muutostyöt.

Kehitysvammaisilla on tämän lain mukaan oikeus palveluasumiseen, asuntoon kuuluviin laitteisiin ja välineisiin sekä asunnon muutostöihin. Palveluasumisen asuntoihinkin on mahdollista saada asunnon muutostöitä, jos asukkaan toimintakyky niin edellyttää. Jos asukas ei pääse omatoimisesti liikkumaan on hänellä subjektiivinen oikeus kuljetuspalveluun joilla katetaan jokapäiväiseen elämään kuuluvia matkoja kuten työ, opiskelu tai harrastusmatkoja. Matkoja myönnetään 18 yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa.

Vammaispalvelulain muutos vuodelta 2009 edellyttää, että palvelutarpeen selvittäminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asiakkaan yhteydenotosta. Palvelusuunnitelma on laadittava ilman aiheetonta viivytystä ja palveluja koskevat päätökset on tehtävä viimeistään kolmen kuukauden kuluessa yhteydenotosta. Muutoksessa vammaispalvelulaki tuli lähtökohtaisesti ensisijaiseksi kehitysvammalakiin nähden. Henkilökohtaiseen apuun oikeutettiin henkilö, joka tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden johdosta välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua päivittäisissä toimissa, työssä ja opiskelussa, harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa tai sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä kotona tai kodin ulkopuolella.

Henkilökohtaista apua on järjestettävä niin paljon, kuin vaikeavammaisen sitä välttämättä tarvitsee päivittäisissä toimissa, opiskelussa ja työssä. Muihin tarkoituksiin, kuten harrastuksiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämiseen apua tulee myöntää vähintään 30 tuntia kuukaudessa. Kunnilla on useita vaihtoehtoisia tapoja järjestää henkilökohtainen apu, joko korvaamalla asiakkaalle henkilökohtaisen avun kustannukset, antamalla palvelusetelin avustajan hankkimiseen tai hankkimalla palvelun ostopalveluna. Asiakasmaksulakiin (L 3.8.1992/734) henkilökohtainen apu kirjattiin maksuttomaksi palveluksi.

3.3 Kehitysvammalaki

Kehitysvammalaki (L 23.6.1977/519) on erityislaki, jossa oikeutetaan erityishuollon antaminen henkilölle jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluita. Lain tarkoituksena on edistää

henkilön suoriutumista päivittäisistä toimista. Erityishuoltoa ovat kaikki ne palvelut, joita henkilö saa kehitysvammalain nojalla: työtoiminta, päivätoiminta, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta, tilapäishoito, kuntoutusohjaus, tukihenkilö, erityisneuvolan tai kuntoutuskeskuksen tuottamat palvelut.

Erityishuollon palvelut ovat henkilölle subjektiivisia ja kuuluvat näin ollen kuntien erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin. Erityishuolto-ohjelma tulee laatia jokaiselle erityishuollon tarpeessa olevalle. Erityishuolto-ohjelmaan voi hakea muutosta tai oikaisua lääninhallitukselta, mikäli henkilö tai hänen edunvalvojansa katsoo, ettei ohjelma ole tarkoituksenmukainen. Tällöin tulee toimia muutoksenhakuohjeiden mukaisesti ja määräaikaa noudattaen.

3.4 Suomen vammaispoliittinen ohjelma Vampo

Suomen vammaispoliittisen ohjelman (Vahva pohja osallisuudelle... 2010) tarkoituksena on turvata vammaisten henkilöiden oikeudenmukainen asema yhteiskunnassa puuttamalla epäkohtiin konkreettisin korjaus- ja kehittämistoimenpitein. Sen mukaan; kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia, kaikilla ihmisillä vammaan tai vikaan katsomatta on oltava yhtäläiset mahdollisuudet elää ja toimia yhteiskunnassamme. Käytännössä vammaisten ihmisten ei ole mahdollista käyttää täysimääräisesti oikeuksiaan, vapauksiaan tai täyttää velvollisuuksiaan. Yhteiskunta ja sen rakenteelliset esteet ja yhteiskunnassa vallitsevat asenteet rajoittavat vammaisten ihmisten itsenäistä suoriutumista, itsemääräämisoikeutta ja yhteiskunnallista osallisuutta (Vahva pohja osallisuudelle... 2010).

Me koemme, että palveluasumiseen vaikuttavalla lainsäädännöllä on merkittävä rooli palveluasumisen järjestämisessä. Lainsäädännössä on mainittuna kaikki ne palvelut joita asukkaalle tulee tarjota ja missä aikataulussa. Lainsäädäntö määrittää myös sen miten asukasta tulee kohdella kaikissa tilanteissa. Esimerkiksi päätöksistä valittaminen on asukkaiden velvollisuus, joko itse tai edunvalvojansa kanssa, jos he niin haluavat, koska lainsäädäntö määrittää asukkaiden oikeuksien lisäksi, myös heidän velvollisuuksiaan. Lainsäädännöllä pyritään siis takaamaan kaikille vammaisille ihmisille samat oikeudet, mahdollisuudet sekä velvollisuudet niin kuin kaikille muillekin ihmisille.

Kehitysvammaisten asuminen ja heitä koskeva lainsäädäntö on muuttunut aikojen kuluessa ja vain ymmärtämällä mennyttä voidaan ymmärtää nykyisyyttä ja suunnitella tulevaa. Seuraavassa kappaleessa tullaan kuvaamaan kehitysvammaisten asumista historiasta nykypäivään, laitoksesta palveluasumiseen. Millaisesta menneisyydestä ollaan tultu tämän hetken palveluasumiseen ja millaisissa asioissa edelleen on kehittämisen varaa.

4 LAITOSASUMISESTA PALVELUASUMISEEN

Lainsäädännön, yhteiskunnan ja yhteiskunnan asenteiden muuttuminen kehitysvammaisten ihmisyyttä arvostavaksi on johtanut laitosasumisen purkamiseen ja palveluasumisen kehittämiseen ja kehittämiseen. Seuraavassa kappaleessa on katsaus kehitysvammaisten asumisen kehittämiseen laitoksista palveluasumiseen.

4.1 Laitosasuminen

Arvioidaan, että Suomessa on 40 000 kehitysvammaista henkilöä, joista suuri osa tarvitsee runsaasti yksilöllistä apua ja tukea asumisessaan. Suomessa on 18 kehitysvamma laitosta, joiden toiminta on kokonaan tai pääosin suunnattu palvelemaan kehitysvammaisia henkilöitä. Vuonna 2010 kehitysvammalaitoksissa oli noin 4200 henkilöä pitkäaikaispaikoilla sekä lyhytaikaisessa kuntouttavassa hoidossa. Omaisten luona asuu noin 15 000 kehitysvammaista henkilöä, joista noin puolet ovat aikuisia kehitysvammaisia henkilöitä. Heistä suuri osa tarvitsee mahdollisuuden itsenäiseen asumiseen. (Valtioneuvoston periaatepäätös: kehitysvammaisten...2015)

Hallituksen asuntopolitiikan tavoitteena on sovittaa yhteen ihmisten asumisen toiveet ja tarpeet, yhteiskunnan tarpeet ja kestävä kehitys. Hallitus edistää jokaisen mahdollisuuksia tarpeitaan ja toiveitaan vastaavaan asumiseen. Kehitysvammaisten asumishjelman tavoitteena on mahdollistaa kehitysvammaisille henkilöille yksilöllinen asuminen, joka vahvistaa heidän osallisuuttaan ja yhdenvertaisuuttaan yhteisössä sekä yhteiskunnassa. (Laitosasumisen lakkauttaminen, 2014)

4.2 Laitosten purkaminen

Hallitus ohjelman tavoitteena on ollut vuosina 2010–2015 laitospaikkojen vähentäminen. Vähennys suunnitellaan tehtäväksi suunnitelmallisesti ja hallitusti, niin, että tilalle on tarjota asiakkaiden tarpeita ja toiveita vastaavia asumisratkaisuja, jotka tarjoavat heille yksilöllisiä palveluita ja tukea. Ohjelman aikana pyritään tuottamaan noin 1500 uutta asuntoa laitoshoidosta muuttaville kehitysvammaisille se-

kä noin 2100 asuntoa lapsuudenkodeista muuttaville kehitysvammaisille henkilöille. Suunnittelua ja toteutusta tehdään yhteistyössä usean eri toimijan kesken. Sosiaali- ja terveysministeriö, erityishuoltopiirit, Kuntaliitto, Terveystieteiden- ja hyvinvoinnin laitos, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus kunnat ja sosiaalialanjärjestöt ovat mukana suunnittelu työssä. (Valtioneuvoston periaatepäätös ohjelmasta...) Mielestämme kehitysvammaisten henkilöiden kuuleminen suunnittelu työssä tapahtuu pääasiassa heidän etua ajavien järjestöjen välityksellä. Kehitysvammaisten etua ajavia järjestöjä ovat muun muassa Kehitysvammaliitto ja Kehitysvammaisten palvelusäätiö.

4.3 Ryhmäkeskeinen palveluasuminen

Palveluasumisessa ylikorostunut turvallisuuden tavoittelu rajoittaa asukkaiden elämää, tällöin heidän elämänsä on suojattua ja kontrolloitua. Vältettäessä riskejä ja virheitä asukkailta viedään heidän toiminnan ja osallistumisen mahdollisuuksia. Turvallisuuskäytäntöä käyttäen asukkaisiin voidaan soveltaa pakkokeinoiksi luettavia toimintatapoja, kuten ottaa pois hänen henkilökohtaista omaisuutta, rajoittaa kulkemista tai estää ulosmeneminen. Rajoittamista perustellaan asukkaiden turvallisuudella: etteivät he tekisi vahinkoa itselleen tai muille. Vallankäytöksi rajoittamista ei yleensä katsota. (Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A. 2008, 221.)

Palveluasumisessa asukkaiden elämä on usein aikataulutettua ja toimenpidekeskeistä. Tällä tavalla toimimalla, asukkaiden elämäntarina jää rakentumatta tai siitä jää osa rakentumatta. Tällöin elämä on historiatonta, sukupuoletonta, sukupolveä, eli siitä puuttuu suuri linja. (Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A. 2008, 222.) Palveluasumisessa tulisi mielestämme korostaa asukkaiden ainutlaatuisuutta ja ainutkertaisuutta, jotta heidän elämänsä olisi kokonaisvaltaista.

Laitosmainen elämä on osin siirtynyt laitosmaisten hoitokäytäntöjen vuoksi palveluasumiseen, vaikka sillä ei pitäisi olla sairaanhoidon kanssa mitään tekemistä. (Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A. 2008, 222.) Heidän mukaansa, vuorovaihtokäytännöt ovat usein pinnallisia, eikä asukkaiden kanssa keskustella niin sanotuista elämää suuremmista asioista, vaikka tiedetään asukkaiden niitä pohtivan. Toimenpidekeskeisissä yksiköissä asukkaat ovat yleensä myöntävisiä ja pinnalli-

sesti sosiaalisia sekä välttävät hankalia aiheita, jotta selviäisivät yhteisössään ilman toimenpiteiden pelkoa. Tällaiset toimintatavat eivät ole kehitysvammaisille ominaisia, vaan ovat toimenpidekeskeisessä yhteisössä opittuja selviytymisstrategioita.

Kehitysvammaisten palveluasuminen on ryhmäkeskeistä, jolloin he joutuvat jakamaan tilat, henkilökunnan ajan, huomion sekä omat läheiset ja ystävänsä. Ryhmässä asuminen tuo tullessaan ongelmia, koska ei välttämättä pidetä asuinkumpaneista tai voidaan jopa pelätä heitä. Yhteisö voi olla myös toimiva, jos ryhmässä asuminen on vapaaehtoista ja heillä on ollut mahdollista valita asuinpaikkansa, asukkaat jakavat samat kiinnostuksen kohteet ja voivat itse kontrolloida elämäänsä ja valintojansa. Tällaisissa yksiköissä asukkaiden asemaa ja itsemääräämistä vahvistetaan, ja asukkaat voivat olla jopa mukana rekrytoimassa henkilökuntaa. (Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A. 2008, 222–223.) Kokemuksiemme mukaan, asukkaat pääsevät kovin harvoin kokonaisvaltaisesti vaikuttamaan elämänsä vaikuttaviin tekijöihin ja harvassa ovat ne asumisyksiköt, joissa asukkaat olisivat päässeet esimerkiksi vaikuttamaan henkilökunnan rekrytointiin.

Henkilökuntakeskeiset tilaratkaisut vähentävät asukkaiden toimintamahdollisuuksia. Tilojen keskiössä henkilökunta valvoo, ohjaa ja seuraa asukkaiden toimintaa ja asukas jää sivustaseuraajaksi. Tiloissa keittiöt ja oleskelutilat ovat usein toiminnan keskiössä ja asukkaiden huonetilat ovat pieniä, eikä niissä mahdu tekemään juuri muuta kuin nukkumaan ja istumaan. Henkilökunnan toimistotilat sijaitsevat usein ulko-ovien läheisyydessä ja niistä on ikkunan kautta näkymä oleskelutiloihin, jolloin toteutetaan laitosmaista kontrollikäytäntöä ja kielteisiä toimintatapoja uudessa palveluasumisen muodossa. Yleiset tilat ovat usein henkilökunnan tai muun kuin asukkaiden sisustamia, eikä asukkailta usein ole kysytty, minkälaisia asioita he yleisiin tiloihin toivovat. Yleiset tilat ovat usein värikoodatut eikä väreillä yleensä palvella asukkaita, vaan ne ovat työntekijöiden työnorganisointia palvelevia käsitteitä. (Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A. 2008, 225–227.) Kokemuksiemme mukaan usein puhutaan esimerkiksi vihreän tai keltaisen käytävän asukkaista, viitaten tällä henkilöihin jotka asuvat tietyssä paikassa asumisyksikköä. Tämä pahimmillaan leimaa asukkaita ja voi saattaa heidät epäedulliseen asemaan.

Palveluasumisessa usein ainoa tila johon asukas voi täysin kodissaan vaikuttaa, on hänen oma huoneensa tai asuntonsa. Heitä kannustetaan sisustamaan ja valitsemaan sinne mieleiset huonekalut ja tekstiilit. Asukkailla on valitettavan usein kodissaan asioita ja tiloja, joihin hänellä ei ole pääsyä. Tällaisia tiloja ovat muun muassa henkilökunnan tilat, tietokoneet joita ei saa käyttää tai lukitut kaapit joista ei saa tavaroita ilman ohjaajan lupaa. Rajoittamista perustellaan yleensä yleisellä turvallisuudella. (Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A. 2008, 227.) Kokemuksiemme mukaan pahimmassa tapauksessa asukkaalta evätään hänen oikeutensa vaikuttaa oman asuntonsa tai huoneensa tavaroihin ja sisustukseen, koska esimerkiksi omainen tekee ratkaisut hänen puolestaan. Mielestämme henkilökunnan tulee puuttua mahdollisiin epäkohtiin ja turvata näin asukkaan itsemääräämisoikeus.

Tämän hetken palveluasuminen voidaankin nähdä laitosasuminen ja yksilöllisen asumisen välimuotona. (Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A. 2008, 223.) Mielestämme kehitysvammaisten asuminen voitaisiin järjestää huomattavasti yksilöllisemmin, jos huomioitaisiin entistä enemmän asukkaiden toiveet ja tarpeet. Yksilöllistä asumista tulee kehittää niin palveluasumisessa kuin omassa kodissa asuttaessa.

4.4 Palveluasumisen kehittäminen

Kehitysvammaisten asumisen järjestelyissä on pyritty toteuttamaan yksilöllisempiä ratkaisuja, mutta niissä on edelleen runsaasti kokonaishoidollisen paradigman tunnusmerkkejä. Palveluasumisen kehittämisen tavoitteena on tunnistaa ja paljastaa kehitysvammaisten asuin oloihin liittyvää pysähtyneisyyttä, johon asukkaat itse eivät pysty vaikuttamaan. (Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A. 2008, 217.) Sosionomin osaamiseen kuuluu asiakkaiden täysivaltaisuuden ja valtaistumisen tukeminen, jonka keinoin asukkaiden asumista tulee kehittää. Sosionomina on osaamista ja tulee tunnistaa kehittämisen kohteita, joilla lisätään asumisen laatua.

Laitoshoidosta palveluasumiseen siirtyminen, ei pelkästään riitä tuomaan muutosta kehitysvammaisten asemaan palveluiden käyttäjänä eikä myöskään muuta riittävästi kehitysvammaisten ja henkilökunnan välistä suhdetta. Palveluasuminen

saattaa näyttää ulospäin kodinomaiselta, mutta toiminta talon sisällä saattaa olla edelleen samanlaista kuin laitosasumisessa, jolloin asukkaalla ei ole vaikutusmahdollisuuksia eikä valtaa päättää omista asioistaan. (Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A. 2008, 217–219.) Ajattelemme, että ”seinät eivät tee laitosta” vaan toiminta seinien sisäpuolella. Työskentelyssä tulee pyrkiä poistamaan rajoituksia ja esteitä, sekä näin mahdollistaa asukkaille oman näköinen elämä.

Palveluasumisessa tulisi kehittää erilaisia käytänteitä, jotka tukisivat asukkaiden elämäntyyliä ja -tapoja. Asukkaiden elämä ei saisi olla henkilökunta- tai organisaatiokeskeistä. Asukkaiden elämää määrittelee tällöin muun muassa henkilökunnan työnsujuvuus, organisaation suorituspainet sekä talousarviossa pysyminen, jotka vaikuttavat jopa asukkaiden minuuden riistoon, kun heille tarpeellisia toimintatapoja ei voida toteuttaa (Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A. 2008, 219–220). Koemme, että pesupäivät ja siivouspäivät ovat jäänteitä jotka ovat siirtyneet laitosasumisesta palveluasumiseen. Niillä helpotetaan henkilökunnan työnsujuvuutta mutta samalla rajoitetaan asukkaiden elämäntapoja. Työskentelyssä tulee pyrkiä poistamaan elämää rajoittavia tekijöitä ja lisätä asukkaiden erilaisia mahdollisuuksia.

”Kehitysvammaiset ihmiset ovat kehitysvammaistettu”, tällöin tärkein asukasta määrittävä seikka on hänen kehitysvammansa, jolloin häneen liitetään erilaisia määritelmiä ja merkityksiä kuten; erilaisuuden, avun ja hoivan tarpeita, poikkeavuuksia sekä erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia kuin muille ihmisille. Kehitysvammaisuus määrittää ihmistä enemmän kuin esimerkiksi hänen sukupuolensa, ikänsä tai elämäkokemuksensa. Henkilön yksilöllisiä piirteitä voidaan selittää kehitysvammaisuudella, vaikka ne ovat hänen henkilökohtaisia ominaisuuksiaan. (Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A. 2008, 220–221.)

Nykyinen palvelujärjestelmä vaatii yksilöltä vastuullisuutta ja oma-aloitteisuutta asioiden hoidossa. Tällä hetkellä palvelujärjestelmä muun muassa pitkälti sanoo sen, mihin kehitysvammaisen voi muuttaa ja kenen kanssa. Kehitysvammaiset tarvitsevat tuekseen esimerkiksi palveluohjaajan vahvistamaan ja turvaamaan heidän omaa asemaansa. Palveluohjaaja toimisi apuna ja tukena esimerkiksi varmistamalla asiakkaan riittävän tiedon saannin ymmärrettävässä muodossa sekä olla tukena palvelusuunnitelmaa laadittaessa. (Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A.

2008, 228–229.) Koemme, että sosionomi osaamisella lisätään asiakkaiden vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksia, koska sosionomin työ keskittyy niiden nimenomaisten taitojen tukemiseen ja lisäämiseen.

Palveluasumisen kehittämisessä tulee varmistaa asukkaiden toiveiden ja tarpeiden kuuleminen, asukkaan kohtaaminen persoonana, jolla on ikä, elämänhistoria ja sukupuoli. Asukas tulee nähdä kotinsa päämiehenä, jolle varmistetaan yksilöllinen tuki ja apu, jonka tarvetta asukas on itse ollut määrittelemässä. Asukas on oman elämänsä tukipalveluiden omistaja, eikä henkilökunnalla ole lupaa kontrolloida niitä täydellisesti. (Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A. 2008, 229–230.)

Palveluasumisen kehittäminen vaatii työntekijöiden vastuiden ja aseman tarkentamista sekä uudelleen määrittystä. Se vaatii myös uudenlaista asunto- ja tilasuunnittelua, jossa asukkailla olisi oma asunto ja asuntoon liittyvät yhteiset tilat, joita voi halutessaan käyttää. Asumisessa tulisi huomioida erityisesti asukkaiden yksityisyys, kanssakäyminen muiden kanssa, vaikuttamismahdollisuudet ja mahdollisuus osallistua erilaiseen tekemiseen. Asukkaiden itsemääräämisoikeutta ei tule myöskään rajoittaa ilman perusteltuja syitä. Palveluasumisen kehittäminen tulisi viedä henkilökohtaisen asumisen suuntaan, vaikkakin se onkin vaativa tehtävä. (Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A. 2008, 229–230.)

Laitosasumisen purkaminen on Suomessa jo pitkällä ja palveluasumisen yksiköitä on runsaasti. Omien kokemuksiemme pohjalta palveluasuminen on hyvinkin erilaista eri palveluasumisyksiköissä. Laitosmaiset käytännöt ovat kuitenkin edelleen arkipäivää suuressa osassa palveluasumisen yksiköissä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus on laatinut kehitysvammaisten palveluasumisen laatusuositukset, joilla pyritään laitostenkin käytänteiden ja toimintatapojen muuttamiseen. Seuraavassa kappaleessa tullaan esittelemään laatusuosituksen pääkohdat, jotka ohjaavat nykyistä kehitysvammaisten palveluasumista.

5 PALVELUASUMISEN LAATU JA LAATUSUOSITUKSET

Laatuvaatimukset ovat sidoksissa eletävään yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Palveluasumisen laatu kuvaa palvelun ominaisuutta. Laadun määrittäminen on vaikeaa, koska se on toisaalta objektiivista ja toisaalta subjektiivista. Kuka lopulta määrittää laadun kriteerit ja minkä voidaan sanoa olevan riittävän laadukasta? Sosiaalialalla hyvää laatua on tehokkuus, eettisesti kestävä toiminta, tuloksellisuus, vaikuttavuus, levitettävyyys ja juurrutettavuus (Haapaharju 2015). Ministeriöt laativat valtakunnallisia laatusuosituksia, joista vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuositus on yksi. Laatusuosituksen tavoitteena on tukea asumisen ja asumispalveluiden kehittämistä kunnissa. (Yksilölliset palvelut... 2004. 7) Tasa-arvon toteutuminen, yhdenvertaisuus, oikeudenmukaisuus, asiakaslähtöisyys sekä asumisen monimuotoisuus ovat vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuosituksen lähtökohtina perustuslain mukaisesti. (Kotiranta, P-L. 2008. 11) Seuraavissa kappaleissa esittelemme laatusuosituksen pääkohtia, joiden perusteella palveluasumista suositellaan tällä hetkellä järjestettäväksi. Näiden laatusuositusten pohjalta tulemme myöhemmin työssämme tutkimaan asumisen laatua viidessä kehitysvammaisten palveluasumisen yksikössä tiimivastaavien näkökulmasta.

5.1 Tarpeen mukainen suunnittelu/suunnitelma

Vammaisten asumispalveluiden suunnittelu on kuntien tehtävä, jossa tulee ottaa huomioon vammaisten kuntalaisten erilaisuus. Kunnilla ja kuntapäätäjillä tulee olla riittävästi tietoa vammaisuudesta, toimintarajoitteiden merkityksestä ja asiantuntijaavun hankkimisesta päätöksen teon tueksi. Paikallisen vammaispoliittisen ohjelman sisältö voi olla päätöksen teon tukena ja se on osa kunnan hyvinvointisuunnitelmaa. Asiakaslähtöistä asumispalveluiden suunnittelua edistää myös yhteistyö asiakasjärjestöjen sekä vammaispalveluiden työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa. (Yksilölliset palvelut... 2004. 14–16.) Mielestämme kehitysvammaisten henkilöiden tulisi olla osana asumispalveluiden suunnittelua, koska he ovat myös niiden tulevia käyttäjiä.

5.2 Esteetön ja toimiva ympäristö ja asunnot

Yhteiskuntaamme on luotu raja-aitoja, jotka estävät joitakin henkilöitä osallistumasta yhteiskuntaan tasavertaisesti. (Marks, D. 1999. 79 - 80.) Kuntien tulisi huolehtia asukkaiden turvallisesta, terveellisestä, viihtyisästä, sosiaalisesti toimivasta ja erilaisten väestöryhmien tarpeita vastaavasta elinympäristöstä. (Yksilölliset palvelut... 2004. 16.) Hyvä lähiympäristö tukee vammaisten henkilöiden itsenäistä suoriutumista. (Kyllönen, E. & Kurenniemi, M. 2003. 35) Hyvin suunniteltu ympäristö palveluineen mahdollistaa ihmisten yhdenvertaisen toiminnan, se myös vähentää palveluiden ja muutostöiden tarvetta sekä vähentää niistä aiheutuvia kustannuksia. (Yksilölliset palvelut... 2004. 18) Koemme, että esteetön ympäristö palvelee kaikkia kuntalaisia, ei yksin kehitysvammaisia henkilöitä. Täten esteettömyyteen panostaminen on panostamista jokaiseen kuntalaiseen.

Vammaisten asumistarpeisiin vaikuttavat monet yksilölliset tekijät, kuten toimintaja liikuntakyky, perhetilanne ja elämänvaihe. (Kyllönen, E. & Kurenniemi, M. 2003. 19.) Vammaisten henkilöiden yksilölliset tarpeet tulee ottaa huomioon asumisessa ja asunnoissa. Heille tulee järjestää kunnissa riittävästi esteettömiä, toimivia ja muunneltavia asuntoja joissa heillä on mahdollisuus kotirauhaan, yhteisöllisyyteen sekä yksityiselämään. Asunnon tulee olla vammaisen koti, jossa hän saa päättää omista asioistaan. (Yksilölliset palvelut... 2004. 20–24) Mielestämme asunnon tulee olla muunneltavissa, koska asukkaiden tarpeet muuttuvat iän ja elämäntilanteiden muuttuessa. Apuvälineiden tarve ja tämän myötä myös tilan tarve lisääntyy usein ikääntyessä ja tämä seikka olisi hyvä ottaa huomioon asuntoja suunniteltaessa.

5.3 Yleisten ja yksilöllisten palveluiden saatavuus ja käyttäminen

Kehitysvammaisten asumisen laatusuosituksessa tavoitteena on, että palvelut ovat jokaisen henkilön käytettävissä ja saavutettavissa. Palveluiden tulee tukea henkilöiden laadukasta elämää ja arkipäivän sujumista sekä ehkäistä henkilön syrjäytymistä yhteiskunnasta. Henkilön rajoittuneet kyvyt eivät saa haitata palveluiden saantia tai niiden käyttöä. Kunnan viranomaisten tulee toimia ja palvella asiakkaitaan niin, ettei henkilöiden ihmisarvoa loukata tai heille luoda kielteistä erilaisu-

den tai erityisyyden kokemusta. (Yksilölliset palvelut... 2004. 25–27) Me ajatellaan, että viranomaisilla tulee olla tarpeeksi tietoa ja taitoa työskennellä erilaisten vammaisten henkilöiden kanssa. Tietoa ja osaamista tulee lisätä ja kehittää, jotta vammaisilla asiakkailla olisi yhdenvertainen mahdollisuus käyttää kaikkia heille tarpeellisia palveluita.

Vammaisille henkilöille tulee järjestää yksilöllisiä palveluita joiden suunnittelussa he itse ovat mukana. Asumispalveluissa henkilökunnan määrän ja osaamisen tulee vastata asiakkaiden tarpeisiin. Asumisvalmennus ja asumiskokeilut tukevat vammaisten henkilöiden itsenäiseen elämään siirtymistä. Erilaisia palveluita ja niiden tarpeita kirjataan asiakkaiden palvelusuunnitelmaan asiakkaan näkemysten perusteella. Palveluiden kehittäminen on yhteinen haaste, jossa asiakkaiden mielipiteet ovat tärkeässä asemassa. (Yksilölliset palvelut... 2004. 28–35) Koemme, että kehitysvammaisten yksilöllinen elämä ja asuminen eivät saisi olla riippuvaisia henkilökunnan resurssien vähyydestä tai muusta vastaavanlaisesta seikasta, vaan tarvittava määrä tukea yksilöllisen elämän järjestämiseksi tulisi mahdollistaa kaikista esteistä huolimatta.

Kehitysvammaisten palveluasumisen laatusuositus antaa hyvän pohjan palveluasumisen toteuttamiselle. Kokemuksiemme mukaan kehitettävääkin edelleen on, koska laitosten purkaminen on yhä kesken. Sosionomiosaamisella on tärkeä sija nykyisten asumisyksiköiden kehittämisessä ja uusien toimintatapojen luomisessa kehitysvammatyössä. Seuraavassa kappaleessa tarkastelemme sosionomi osaamista kehitysvammatyössä ja kehitysvammaisten palveluasumisessa.

6 SOSIONOMI KOKONAISVALTAISENA OSAAJANA

Kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia ja kaikilla ihmisillä pitää olla yhtäläiset mahdollisuudet elää ja toimia yhteiskunnassa. (Ministry of social affairs and health) Sosionomin tehtäviin kuuluu edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta, pyrkiä syrjinnän ehkäisemiseen yhteiskunnassa, yhteisöissä sekä yksilön näkökulmista. (Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 71). Mielestämme sosionomi osaaminen on tärkeä osa kehitysvammaisten palveluasumista, juuri ihmisten yksilöllisen kokonaisvaltaisuuden ymmärtäjänä ja tukijana.

6.1 Eettisyyden puolestapuhuja

Vammaistyössä sosionomin (AMK) yhteiskunnallinen tehtävä keskittyy hyvinvointi- ja vammaispolitiikkaan. 2000-luvulla vammaispolitiikassa on voimistunut syrjinnän vastustaminen ja ihmisoikeudet turvaava työote. Näiden keinojen avulla saavutetaan yhdenvertaisuus ja lisätään vammaisten henkilöiden itsenäisyyttä, valinnanvapautta, parannetaan heidän elämän laatuaan sekä lisätään tietoisuutta vammaisuudesta osana ihmisten monimuotoisuutta. (Viinamäki 2008, 143).

Sosiaalialan työssä toiminnan eettisyys korostuu, koska asiakkaina ovat usein ihmiset joilla on toimintakyvyssään puutteita. Työntekijällä on mahdollisuus käyttää valtaa, tehdessään arvion mikä on asiakkaalle hyväksi ja mikä ei. Myös työntekijän oma käytös saattaa vaikuttaa suuresti asiakkaaseen, sitä voimakkaammin mitä enemmän tämä tarvitsee työntekijän apua. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2006, 412.) Seinäjoen ammattikorkeakoulun (Seinäjoen ammattikorkeakoulu... 2015) kompetensseissa todetaan, että sosionomi on sisäistänyt sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet ja hän on sitoutunut toimimaan niiden mukaisesti. Sosionomi kykenee ottamaan huomioon yksilöiden ainutkertaisuuden ja kykenee toimimaan arvoriitoja sisältävissä tilanteissa. Vallalla olevat eettiset arvot ja niiden käytännön toteutus ovat mielestämme sosionomin työn ydintä. Eettisesti kestävä työ näkyy kaikissa arjen teoissa, valinnoissa ja heijastuu näin ollen niin asiakkaisiin kuin muuhunkin yhteiskuntaan.

6.2 Elämänkaaren ja ohjauksen osaajana

Sarvimäen ym. (2007, 71) mukaan, vammaiset ihmiset tarvitsevat yksilöllisiin tarpeisiinsa tukea ja ohjausta, elämänkaarensa eri vaiheissa. Vammaistyössä tarvitaan monia eri toimijoita niin sosiaali- kuin terveydenhuollon aloiltakin. Heidän mukaansa sosionomin (AMK) tehtävänä on edesauttaa vammaisuuden vuoksi tukea tarvitsevien yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen sosiaalista turvallisuutta, osallisuutta sekä hyvinvointia. Sosionomi (AMK) tarkastelee työssään asiakkaana olevien eri-ikäisten vammaisten ja heidän perheidensä tilannetta, tarpeita ja voimavaroja niin yksilön kuin yhteiskunnankin tasolla. Sosionomi neuvoo ja tarjoaa asiakkaana olevien käyttöön elämäntilannetta helpottavaa ja jäsentävää tukea, ohjausta sekä elämäntilannetta helpottavia palveluita. Kompetensseissa (Seinäjoen ammattikorkeakoulu... 2015) sosionomi osaaminen näyttäytyy asiakkaiden osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia tukevana toimijana. Hän ymmärtää asiakkaiden tarpeet ja osaa tukea vahvistumista ja asiakkaan omien voimavarojen käyttöä eri elämäntilanteissa. Hänellä on osaamista tukea ja ohjata asiakkaita ja asiakasryhmiä heidän arjen tilanteissaan ja elämässään.

Mielestämme kehitysvammatyössä toimivan sosionomin (AMK) työ on haastavaa, koska asiakkaana on eri-ikäisiä ihmisiä, joilla voi olla niin mielenterveyteen, päih-teisiin kuin vanhenemiseenkin liittyviä ongelmia tai tarpeita. Hänellä tulee olla monipuolista osaamista, koska hän vastaa asiakkaan arkipäivän elämään liittyvistä avun ja tuen tarpeista sekä asioiden hoitamisista. Mielestämme sosiaalialalla työskentelevän eettisesti kestävästi asenteet ja arvot ovat tärkeitä, koska ne ohjaavat ihmisen tapaa työskennellä ja toimia.

6.3 Voimaannuttava valtaistaja

Malm ym. (2006, 412) mukaan eettiseen toimintaan liittyy paljolti myös työntekijän omaksumien arvojen lisäksi myös hänen ihmiskäsityksensä. Sosiaalialalla korostetaan tärkeänä sellaista ajattelua, jonka mukaan jokaisella ihmisellä tulee olla mahdollisuus sekä inhimillisen kasvun edellytykset. Myös Raunio (Raunio 2009, 71.) toteaa, että sosiaalityössä kohteen määrittelyn lähtökohtia ovat ihmisten ongelmat tai ongelmat ihmisen ja yhteiskunnan vuorovaikutuksessa. Työntekijän ei pitäisi

puuttua niinkään itse ongelmiin, vaan työn lähtökohdaksi tulee ottaa ihmisillä olevat jo olemassa olevat voimavarat, niiden vahvistaminen sekä lisääminen. Työn tavoitteena on ihmisen elämänhallinnan vahvistaminen ja ongelmien ratkaiseminen. Sosionomin tulee tunnistaa oman ihmiskäsityksensä ja arvomaailmansa merkityksen asiakkaiden ja asiakasryhmien kanssa tehtävässä työssä (Seinäjoen ammattikorkeakoulu 2015). Mielestämme asiakkaidenkin tulee olla tietoisia siitä, että kaikki työ on heistä ja heidän tarpeistaan lähtevää.

Meidän mielestämme sosionomi (AMK) kokonaisvaltaisena osaajana on kehitysvammaisille asiakkaille tärkeä tukija. Eettisten arvojen noudattaminen kaikessa asiakastyössä lisää asiakkaiden uskoa ja luottamusta niin työntekijöihin kuin itse itseensäkin. Arvokas ja eettinen kohtelu ja kohtaaminen lisäävät myös asiakkaiden yhteiskunnallista asemaa ja kohtelua. Koemme, että tässä yhteiskunnassa kehitysvammaiset tarvitsevat edelleen ihmisiä jotka puolustavat heidän asemaansa ja etujaan sekä lisäävät heidän mahdollisuuksiaan tasavertaiseen elämään muiden ihmisten keskuudessa. Tämän tärkeän työn tekemiseen sosionomi osaaminen pystyy vastaamaan mielestämme todella hyvin. Seuraavassa kappaleessa tulemme esittelemään tutkimuksemme lähtökohdat ja käytännön toteutusta.

7 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTUS

Kehitysvammaisten palveluasumisen laadun tutkimisen mielenkiinto lähti liikkeelle omista moninaisista kokemuksistamme palveluasumisen yksiköissä työskennellessämme. Laatu ja laatutyö eivät ole itsestään selviä asioita vaan niitä tulisi pohtia ja avata käytäntöön jokaisessa asumisyksikössä.

Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää kehitysvammaisten palveluasumisen laatua. Tutkimuksemme tavoitteena on saada selville palveluasumisen tiimivastavien kokemusten kautta tietoa palveluasumisen laadusta ja siitä onko palveluasuminen asukkailleen laadukasta asumista. Tutkimuksemme tavoitteena on myös, että se herättäisi palveluasumisessa toimivaa henkilökuntaa miettimään palveluasumista laadun monista eri näkökulmista. Pyrimme saamaan kattavan kuvan kehitysvammaisten palveluasumisen laadusta näissä nimenomaisissa yksiköissä, siitä miten laatu määritellään, miten laatua arvioidaan ja kehitetään ja miten asiakkaiden omat toiveet ja tarpeet otetaan huomioon asumispalveluissa. Näitä tuloksia tullaan tarkastelemaan kehitysvammaisten palveluasumisen laatusuosituksen ja kehitysvammaisten nykyisen yhteiskunnallisen aseman valossa. Tutkimuskysymyksenämme oli:

- Miten laadukas asumispalvelu määritellään?
- Miten asumispalvelun laatua arvioidaan ja kehitetään?
- Miten asiakkaiden omat toiveet ja tarpeet otetaan huomioon asumispalveluissa?

7.1 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Tutkimuksemme on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullinen tutkimus perustuu kokonaisvaltaiseen tiedon hankintaan ja sen lähtökohtana on pyrkimys todellisen elämän kuvaamiseen. Tässä tutkimuksen muodossa haastateltavat ovat tiedon keruun välineitä. Laadullisessa tutkimuksessa ei käytetä satunnaisotosten menetelmää vaan haastateltavat valikoidaan tarkasti. (Hirsjärvi, Remes & Sajaavaara 2009, 161–164).

Tavoitteenamme oli saada tietoa kehitysvammaisten palveluasumisen laadusta teema-haastatteluiden avulla. Vilkan (2005, 97–98) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tutkija asettaa tutkimukselle teemoja ja kysymyksiä oman kokemuksensa sekä ymmärryksen mukaan, ja sen avulla hän ymmärtää ja tulkitsee tutkimuskohdettaan. Teemahaastattelussa kysymysten aiheet ovat ennalta määriteltäviä. Kysymysten tarkka muoto ja järjestys hahmottuvat haastatteluiden aikana. Teemahaastatteluja voidaan pitää välimuotona avoimelle- ja lomakehaastattelulle. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 208.) Teemahaastattelun avulla haastateltavien omat näkökulmat ja ääni pääsevät esille (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164). Kysymyksen asettelulla pyrimme saamaan mahdollisimman laajasti tietoa tutkittavasta aiheestamme. Teemoittelun toivoimme tuovan selkeyttä tutkittavan aiheen laajuuteen.

Tuomen ja Sarajärven (2009, 73) sanoin, laadullista tutkimusta voidaan joko ymmärtää tai selittää. Sitä voidaan kuvailla ymmärtäväksi tutkimuksen muodoksi. Tutkimuksessamme pyrimme ymmärtämään asumisen laatua tällä hetkellä näissä asumisyksiköissä ja sitä kuinka laatua voisi tulevaisuudessa kehittää. Haastattelujen eduksi, Tuomen ja Sarajärven mukaan, tulkitaan niiden joustavuus, kun kysymykset voidaan esittää tutkijan parhaaksi katsomassa järjestyksessä. Haastattelun etuna voimme nähdä myös sen, että voimme valita haastateltavat henkilöt itse (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 74). Tutkimuksessamme määrittelimme valmiiksi aiheet ja kysymykset haastatteluja varten. Haastattelukysymykset oli toimitettu haastateltaville etukäteen ja otimme ne mukaamme vielä haastattelutilaisuuteen. Pyrimme saamaan haastattelutilanteesta mahdollisimman rennonoloisen ja vapaamuotoisen kiireettömällä ja rennolla olemuksellamme.

7.2 Tutkimuksen lähtökohdat

Keräsimme tutkimusaineiston haastatteleamalla kehitysvammapalveluiden palveluasumisyksiköiden tiimivastaavia Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymän alueella Kauhajoella, Teuvalla ja Isojoella. Palveluasumisen yksiköitä alueella on viisi, joista kolme on ympärivuorokautisesti toimivia. Kahdessa yksikössä ei ole yövalvontaa. Asumisyksiköt ovat kehitysvammapalveluiden alaisia asumisyksiköi-

tä. Tiimivastaavat työskentelevät asumisyksiköissä ohjaajina. Ohjaustyön lisäksi heidän työhönsä kuuluu muun muassa työvuorolistojen teko, palveluiden arviointi ja kehittäminen sekä yhteistyö moniammatillisten verkostojen kanssa. Halusimme tehdä yksilö haastattelut saadaksemme selville jokaisen yksikön oman kannan tutkittavaan aiheeseemme. Haastateltaville annettiin etukäteen tiedoksi tutkimuskysymykset, jotta heillä oli mahdollisuus miettiä vastauksiaan joko yksin tai työyhteisön kanssa etukäteen. Tutkimuksen pääkysymykset olivat: miten laadukas asumispalvelu määritellään, miten asumispalvelun laatua arvioidaan ja kehitetään ja miten asiakkaiden omat toiveet ja tarpeet otetaan huomioon asumispalveluissa?

Toivoimme, että kysymykset kannustaisivat työyhteisöjä keskusteluun laadusta ja herättäisivät henkilökuntaa miettimään millaisena he kokevat palveluasumisen laadun oman toimintayksikön kohdalla. Parhaimmillaan tutkimus voisi hyödyttää palveluasumisen henkilökuntaa siten, että he alkaisivat kiinnittävää entistä enemmän huomiota omiin arvoihinsa ja nykyisiin toimintamenetelmiinsä laadukkaan asumisen näkökulmasta.

7.3 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus tehtiin Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymän kehitysvamma- palveluiden kaikkiin palveluasumisen yksiköihin, joissa haastattelimme näissä yksiköissä työskenteleviä tiimivastaavia. Haastateltavia oli yhteensä viisi henkilöä. Haastattelut suoritettiin toukokuun 2015 aikana. Tutkimusta varten toimitettiin tutkimuslupa hakemus huhtikuun 2015 alussa Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymän sosiaalipalvelujohtajalle tutkimusluvan saamiseksi. Haastateltavilta tiedusteltiin halukkuutta osallistua tutkimuksen tekoon. Jokainen heistä suostui haastateltavaksi.

Haastateltaville lähetettiin saatekirje, jonka mukana oli tutkimuskysymykset etukäteen tutustuttavaksi. Heitä pyydettiin ottamaan yhteyttä, jos heille tulee jotain kysyttävää aiheeseen liittyen. Haastattelut äänitettiin nauhurilla ja litteroitiin jälkepäin tekstiksi. Yhden haastattelun kesto oli keskimäärin 30–45 minuuttia. Tutkimuksemme haastattelurunko oli suhteellisen toimiva. Joidenkin kysymysten kohdalla jouduimme tarkentamaan haastateltaville, mitä kysymyksillämme tarkoitim-

me. Muutamia lisäkysymyksiä esitimme haastatteluiden aikana. Haastattelun loppuksi annoimme haastateltaville mahdollisuuden kommentoida vapaasti tutkimusaiheeseen liittyen.

7.4 Tutkimusaineiston analysointi

Aineiston analyysi on oleellinen osa laadullista tutkimusta (Kiviniemi 2001, 68–84). Aineiston keruun aikana kertyy paljon materiaalia, joka ei aina ole oleellista oman työn tulosten kannalta. Juuri siksi, analysointi ja aiheiden rajaamista kannattaa tehdä koko tutkimusprosessin ajan. Analysointi auttaa löytämään omaan tutkimukseen oleellista aineistoa ja pitää tutkittavan aiheen selkeänä. Aineiston tulee olla tutkimusta kannattelevaa, sekä soveltua eri teemoihin. Haastattelu materiaali litteroidiin tulevaa käyttöä varten. Tutkimuksemme haastattelut purettiin sellaisenaan, tauoilla tai äänenpainoilla ei ollut niinkään merkitystä lopputuloksen kannalta. Litteroidun aineiston jaoinme eri teemojen mukaisesti. Tällä teemoittelulla tarkoitetaan, että aineisto jaetaan sisällön mukaan eri teemoihin niin, että samaa aihetta käsittelevä aineisto on saman teeman alla. Näin aineistosta saadaan esille eri teemojen ja sisältöjen näkemyserot (Eskola & Vastamäki 2001, 24–42).

7.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkijan työhön kuuluu luonnollisena osana eettisten periaatteiden, sääntöjen, normien, arvojen ja hyveiden huomioiminen. Eettisten periaatteiden käyttäminen liittyy olennaisesti jokaiseen tutkimuksen eri vaiheeseen. (Pietarinen 2002, 58.) Tutkimuksen laatua pitää tarkastella sen jokaisessa eri vaiheessa. Haastattelussa hyvän haastattelurungon muodostaminen, tarpeellisten lisäkysymysten miettiminen, tallennusvälineistä huolehtiminen ja mahdollisimman ajoissa tapahtuva litteointi vaikuttavat tutkimuksen ja haastattelun laatuun. Laadukkaan tutkimuksen edellytys on tutkimus aineiston luotettavuus. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 184 - 185.) Tutkimuksen luotettavuus- ja arviointikriteereihin liittyy vahvasti eettiset arvot. Eettinen sitoutuminen on hyvän tutkimuksen pohja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127-129.)

Eettisten periaatteiden mukaan toimiminen on jokaisen tutkijan omalla vastuulla. Tutkimuksessa tulee huomioida tiedonhankintaan ja julkistamiseen liittyvät tutkimuseettiset periaatteet sekä hyvät tieteelliset käytännöt. Eettisiin kysymyksiin kuuluvat muun muassa aineiston hankintaan, arkistointiin ja anonymiteettiin liittyvät seikat. Kokonaisuudessaan tutkimuksen tulee olla ihmisarvoa kunnioittava, rehellisesti toteutettu tuotos. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara. 2009, 23–27). Epärehellisyyttä tulee välttää kaikissa tutkimustyön vaiheissa. Eettisistä periaatteista huomion arvoisina ainakin se, että omia tai toisten tekstejä ei tule plagioida, tuloksia ei tule kaunistella tai sepittää, raportointi ei saa olla puutteellista tai harhaanjohtavaa eikä toisten tekstien osuutta tule vähätellä. Eettisesti hyvässä tutkimuksessa noudatetaan niin sanottua hyvää tieteellistä käytäntöä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127–130.)

Tutkimuksessamme eettiset asiat tulevat esille esimerkiksi siinä, että käsitelimme aineistoamme melko anonymisti. Asumisyksiköt, niiden sijainti eikä haastateltavien henkilöllisyys ilmene suoraan tutkimuksen tuloksista. Haastateltavat eivät esiinny tuloksissa nimillä anonymiteetin vuoksi, vaan tuloksissa näkyy ainoastaan vastauksien suoria lainauksia ilman henkilöerittelyä. Varasimme jokaiselle haastateltavalle tarpeeksi paljon aikaa kysymyksiin vastaamiseen ja keskusteluun. Pyrimme muodostamaan kysymykset niin, että jokainen pystyisi ymmärtämään ne samalla tavalla, jolloin vastaukset lisäisivät tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimustulokset esitellään kaunistelematta, sellaisina kuin ne haastatteluissa saatiin.

8 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa tulemme tarkastelemaan haastatteluaineistomme tuloksia tutkimuskysymysten teemojen mukaisesti. Tutkimuksen tulokset ovat teemoiteltu pääkysymysten mukaisesti: esteetön asuminen, yhdenvertaiset tilat, tilojen toimivuus, sijainti ja tukipalvelut, laadun arviointi ja kehittäminen sekä asukkaiden toiveet ja tarpeet. Olemme jakaneet vastaukset eri teemojen alle.

8.1 Esteetön asuminen

Asumisyksiköiden kiinteistöjen esteettömyydestä kysyttäessä työntekijät kertoivat tilojen olevan pääsääntöisesti esteettömiä ja asukkaiden olevan niissä helppo liikkua. Kahdessa uudemmassa asumisyksikössä oli vastausten perusteella esteettömyys otettu huomioon jo tilojen suunnittelu vaiheessa niin hyvin kuin se siinä vaiheessa on mahdollista. Kuitenkaan kaikkea ei ole ollut mahdollista ottaa huomioon, koska esimerkiksi toisessa yksikössä ei tiedetty millaisia asukkaita tiloihin tulee muuttamaan ja minkälaisia asioita juuri heidän kohdallaan tulisi huomioida.

Kyllä nämä mun mielestä on esteettömiä ja esteetön tilahan käy kenelle tahansa.

Kun tiloja on suunniteltu, ei ole tiedetty keitä sinne muuttaa eli hakuprosessi on ollut vasta käynnissä. On kuitenkin pyritty ottamaan huomioon monenlaisia asioita siinä asumisen ja tilojen suunnittelussa, mutta ihan kaikkea tietenkään ei pystytty huomioimaan.

Sisätiloissa ei juurikaan koettu olevan kynnyksiä tai tasoeroja joissa asukkaiden tulisi kulkea. Kahdessa asumisyksikössä kerrottiin olevan pieni ”kynnyksenomainen” wc-tiloihin mennessä, mutta tasoero koettiin niin pieneksi, ettei se haitannut päivittäisessä käytössä ja siitä pääsi helposti kulkemaan myös esimerkiksi nostolaitteella. Jos kynnyksiä oli esim. sisäänkäynneillä, niin ne oli luiskilla korjattu niin, ettei varsinaista kynnystä ollutkaan ja niistä oli helppo kulkea erilaisilla apuvälineillä, kuten pyörätuoleilla ja rollaattoreilla.

Vessoihin on pieni kynnyks, mutta kyllä niissä pystyy kulkemaan myös nostolaitteella.

Meilläkin on nyt kaksi jotka käyttää rollaattoria ja sitten erityistilanteessa käytetään aina pyörätuolia niin tuota kyllä tääl on päässy joka paikkaan mihin on tarvinnu päästä.

Vastausten perusteella tiloissa on tukikaiteita tarpeellisissa paikoissa, niin että niistä saa tarvittaessa helposti tukea ja asukkaiden on helppo niitä käyttää omatoimisuutensa tukena. Työntekijät olivat tiedostaneet hyvin myös sen, että tukikaiteita voi asentaa tiloihin myös jälkikäteen, jos tarve niin vaatii. Yhdessä asumisyksikössä oli otettu erityisesti huomioon aistiongelmaiset, koska tiloissa asui monia asukkaita joilla oli erilaisia aistiongelmia ja aistiyli- tai aliherkkyyksiä.

Käytävillä on ja vessoissa on tosi hyvin, että niin siinä sen on käytössä sitten huomannu ja tosi hyvin asukkaat on niinku oppinu niitä hyödyntämään, että niil on tuolla takaraivossa muisti et mistä löytyy se mistä voi ottaa kiinni ja mikä ei lähde edestä pois.

Aistiongelmaiset on pyritty ottamaan huomioon, koska tiedossa oli, että mm. autismikirjon henkilöitä tulee hakemaan asumaan tänne.

8.2 Yhdenvertaiset tilat

Kolmessa yksikössä asukkaat käyttivät keittiöitä itse tai ohjaajan kanssa yhdessä. Keittiötilat eivät olleet vastausten perusteella näissä kovin turvalliset ja helpot asukkaiden käyttää. Pesutilat ja saunat koettiin pääsääntöisesti tilaviksi ja turvallisiksi asukkaiden niitä käyttää. Yhdessä yksikössä pesutiloissa oli toivomisen varaa. Yhdessä yksikössä saunan turvallisuudessa koettiin olevan parantamisen varaa.

Keittiön laitteiden sijoittelussa ei ole onnistuttu, että esim. mikro on tosi korkeella ja uuni aukeaa sillain sivuttain, että se on aika huono, et siinä pitää olla tosi tarkkana.

Keittiö ei oo niinku varmaankaan mietitty sillä tavalla, että sitä käytetäs niinku me sitä käytetään, että kyllä varmaan jakelukeittiöks mietitty.

On ne tilavat ja ja on ne varusteltu myös turvalliseks.

Tämän hetkisten asukkaiden kanssa toimii, että meillä ei nyt tällä hetkellä oo kukaan suihkutuolissa et sitä kokemusta meillä ei oo, että sen kanssa pitäis päästä operoimaan.

Meidän pesutilat on aika surkuhupaisat lattioiden osalta, kävelevien kanssa toimii, mut suihkutuolilla se on vähän haasteellisempaa.

Piha-alueet koettiin valtaosassa asumisyksiöissä vastausten perusteella hyvin toimiviksi, esteettömiksi sekä turvallisiksi. Kahdessa asumisyksikössä piha ei ollut pyörätuolilla liikkuvien käytössä hyvin toimiva.

On se hyvä, hiljan saatiin sinne aita, se tuo sitä turvaa kun osa asukkaista on karkailevia.

Sisäpiha mikä on rakennettu, niin siinä on niin voimakkaat kaadot et pyörätuolit ohjautuu sinne kaivon päälle, et ei se heille oo turvallinen, mut käveleville se on ihan turvallinen.

Meiltä menee pieni alamäki siihen alas, elikkä siinä pitää kattoo ettei pääse pyörätuoli karkaamaan.

8.3 Tilojen toimivuus

Valaistus koettiin vastausten perusteella hyväksi kaikissa asumisyksiköissä ja asumisyksiköiden piha-alueilla. Muutama korjattavakin asia valaistukseen löytyi, vaikka yleisesti se koettiin hyväksi. Yhdessä asumisyksikössä valaistus koettiin riittäväksi vaikka työterveyshuolto oli asiasta eri mieltä. Asukashuoneissa valaistuksissa oli enemmän valinnanvaraa, koska niissä oli siirreltäviä ja kohdennettavia valaisimia käytössä.

Suurimmalla osalla on vielä joku pikku lamppu, jota pystyy säätää, osalla on yövalot et pystyy laittaa tosi paljon valoo tai sit vähän vähemmän.

Pihalla on aika hyvin valaistusta, mutta on joitain pimeitä katvealueita, niihin toivois vähän lisää valaistusta.

Työterveyshuolto sanoi, että noissa asukashuoneissa ei oo ihan niinku riittävät valot, mutta ei kukaan asukas niistä oo sanonu, että olis liian pimee.

Tilojen toimivuudesta haastatteluissa selvisi, että tilat koettiin toimiviksi ja pääsääntöisesti tarpeeksi tilaviksi. Asukkaiden asunnoissa oli kaikissa oma wc sekä suihkutila. Vain muutamassa asunnossa oli oma keittiö tai oma parveke/piha-alue. Varsinaista eteistä eikä makuuhuonetta ollut missään asumisyksikössä, vaan asunnot olivat yhtä suurta avointa tilaa. Kaikissa asumisyksiköissä asukkailla ei

ollut henkilökohtaista postilaatikkoa, vaan yksikössä oli yksi yhteinen postilaatikko jonne kaikkien postit tulivat. Kaikissa asuntojen ovissa tai ovipielissä oli asukkaiden nimi, jos he niin halusivat.

Ei oo omaa keittiötä ja ainakin tällä hetkellä asukaskuntakin on sellasta, että ei niinku oo ees tarvetta sellaseen.

Vielä ei ole postilaatikoja, puhe on ollut, että jokaiselle saatais omat. Yhteinen laatikko on.

Oma postilaatikko on kaikilla ulkona varaston seinässä.

Haastateltavista 4/5:stä koki, että tilat itsessään mahdollistavat yhdenvertaisen toiminnan kaikille asukkaille mutta asukkaiden toimintakyky vaikutti siihen, pystyivätkö he hyödyntämään tilojen potentiaalin. Yhdessä asumisyksikössä koettiin, että tilat eivät mahdollista yhdenvertaista toimintaa kaikille asukkaille.

Meillä on nuoria ja pystyviä, sit taas vanhempia ja semmosii jotka ei pysty. Mut tilat itessään mahdollistais, jos toimintakyky riittäis.

Ei mahdollista, että erilaiset ihmiset tarvitsee erityyppisiä asioita ja pystyvät hyödyntämään eri asioita eri tavalla.

8.4 Sijainti ja tukipalvelut

Vastauksista selvisi, että asumisyksiköissä on runsaasti erilaisia asumisentukipalveluja asukkaiden käytössä. Palveluiden tarvetta kartoitettiin muun muassa palvelusuunnitelma palaverien yhteydessä sekä arjen työn teon yhteydessä. Asumisyksiköt sijaitsivat erilaisissa asumisympäristöissä. Suurin osa yksiköistä sijaitsi omakotitaloalueilla keskustan alueen ulkopuolella. Liikenneyhteydet toimivat kaikissa yksiköissä pitkälti taksien tai esimerkiksi toimintakeskuksen auton avulla, eikä julkista liikennettä ole käytössä. Jos asukkaiden toimintakyky sen mahdollistaa, niin osasta yksiköistä kuljetaan myös pyöräillen tai kävellen palveluiden pariin. Asumisyksiköiden katsottiin sijaitsevan melko hyvin palveluiden läheisyydessä tai ainakin ne oli mahdollista saavuttaa kätevästi kuljetuspalveluiden avulla.

Tukipalveluita just asumispalvelu ja asumisyksikkö itsessään ja sit ne apuvälineet ja laitteet esimerkiks.

Toisilla on enemmän ja toisilla vähemmän (tukipalveluita) ja ne käydään täs palvelusuunnitelmien tarkistuksen yhteydessä läpi.

No jos tästä nyt kattoo ulos, niin ei tää nyt ihan tavalliselta näytä (ympäristö), mut satametriä niin siin on heti omakotitaloja, että se on nyt vähän niinku siiosoo.

Vastauksien perusteella kahdessa asumisyksikössä asukkaat olivat itse saaneet valita asuinpaikkansa. Yhdestä vastauksesta kävi ilmi, että omaiset olivat pitkälti päättäneet asukkaiden muuttamisesta, koska harva asukkaista pystyi itse päättämään asioistaan. Kahdessa asumisyksikössä asukkaiden muutto päätökseen oli vaikuttanut asukkaiden kotikunta ja sinne asumisen keskittäminen.

Aika pitkälti varmaan omaiset on tehnyt sen päätöksen, aika harva pystyy ite päättämään, varmaan yks oikeestaan jolta on iteltä kysytty.

Että silloin muinoin suurin osa on tullut laitoksesta ja heitä on järjestetty asumaan omiin asuinkuntiinsa, et se on ollut se määräävä tekijä.

8.5 Laadun arviointi ja kehittäminen

Haastatteluissa selvisi, että missään yksikössä ei ollut tehty viime aikoina kyselyitä tai hankkeita asumisen laatua koskien. Toimintaa oli arvioitu ja kehitetty saadun suullisen palautteen perusteella sekä yhdessä asukkaiden ja henkilökunnan kesken keskusteltujen asioiden perusteella. Yksiköissä järjestettiin erilaisia omaisteniltoja, puurojuhlia ja asukaspalavereja joissa palautetta asumisesta ja sen laadustakin oli saatu. Yksiköissä kuitenkin oli puhuttu asumisen laadusta ja sen kehittämisestä ja ajatuksissa oli, että asumisen laatuun liittyviä kyselyitä ja hankkeita voisi tulevaisuudessa tehdä.

Ei mitään tollasia paperilla olevia kyselyitä oo tehty, mut sit on sellasia omaisten iltoja ja vanhempainiltoja, asukaspalaverejä niin tällasissa sitten tuota niin kysellään juuri näistä.

Vois olla ihan hyvä asia miettiä tuommoistakin jossain vaiheessa.

Omaisten illoissa ja muissa yhteisissä tilaisuuksissa saatu palaute asumisesta ja sen laadusta oli ollut suhteellisen hyvää. Omaisilta oli saatu kehittämissuhteita, joihin yksiköissä oli pystytty hyvin vastaamaan.

Kylhän he (omaiset) ovat niinku sanoneet, että me tarjotaan hyvää hoitoa ja palvelua täällä, ja kyllä se lämmittää sydäntä.

Kyl me ollaan niinku koettu, et asukkaat on viihtynyt valtavan hyvin, et kylhän se heidän olemus ja yleinen tyytyväisyys ja lausunnot kaikki kertoo siitä.

He (asukkaat) sanoivat, että: mä en täältä enää mihinkään muuta, tämä on mun koti, niin kyllä se on sitten sitä tyytyväisyyttä asumispalvelua kohtaan.

Laadun ja sen arvioinnin kehittäminen oli monessa yksikössä mielessä erilaisten kyselyjen avulla. Kaiken erilaisen koulutuksen koettiin tähtäävän laadukkaan työn tekemiseen, vaikka koulutus ei suoranaisesti liittynytään asumiseen tai asumisen laatuun. Useassa yksikössä koettiin, ettei varsinaista koulutusta laadun arvioinnista tai kehittämisestä järjestetty, mutta yhdessä yksikössä ajateltiin, että sitä kuitenkin tehdään ihan huomaamattakin.

Eikö kaikki koulutus tähtää siihen, että tehdään laadukasta työt?

Ne muutokset mitä ollaan tehty, et ei välttämättä ajatella et tää on nyt sitä laatua, vaikka siihenhän ne justiin pyrkii.

8.6 Asukkaiden toiveet ja tarpeet

Asukkaiden toiveet ja tarpeet pyrittiin ottamaan asumisyksiköissä hyvin huomioon. Jos toivetta ei pystytty saman tien toteuttamaan, niin sille katsottiin aika, milloin se olisi mahdollista toteuttaa.

Mun mielestä niitä otetaan hyvin huomioon ja tuota pyritään sitten toimimaan niiden mukaan.

Jos joku vaikka haluaa lähteä kauppaan, niin sitten järjestetään niin, että ei nyt ehkä just sinä hetkenä pääse mut sit kuitenkin katotaan, että koska.

Toiveet saattaa olla sellasii, että niitä on mahoton lähteä saman tien toteuttaa, mut pitää aina miettiä jku niinku reitti miten sitä pystyy toteuttamaan.

Haasteita toiveiden ja tarpeiden toteuttamiselle tuli henkilökunta resursseista, henkilökohtaisen avun vähyydestä tai puutteesta, asukkaiden suuresta ikäjakaumasta

ja elämänrytmien erilaisuudesta yksikössä, asiakkaiden taloudellisesta tilanteesta ja turvallisuuden huomioimisesta.

On se aina resurssikysymys, et onko tarpeeks henkilökuntaa.

Ei ole henkilökohtaista apua, ainoastaan tosissaan se henkilökunta on siinä.

Kyl se monissa asioissa tuo haastetta jo se suuri ikäjakauma, elikkä kun on suuri ikäjakauma niin on myös erilaiset toiveet ja tarpeet ja elämänrytmikin.

Asukkaat ei aina ymmärrä mikä on turvallista, et jos toimii näin niin tapahtuu näin, vaik rahankäyttö esimerkiks.

Haastatteluissa selvisi, että jokaisessa asumisyksikössä toteutui asukkaiden itsemääräämisoikeus ja yksiköllisyyden huomioiminen. Asukkaat saivat toteuttaa itsemääräämisoikeuttaan muun muassa arkipäivän valintojen teossa, kauppa ostoksissaan, ruoan ottamisessa, vaatetuksessaan, talouden pidossaan, vapaa-ajan menoissa ja harrastuksiin osallistumisessa.

Kyllä ne huomioidaan.

Eihän sen tartte olla sen kummempaa kun, että otatko punaisen paidan vai keltaisen paidan tänään. Ei ne aina tartte sen kummempia asioita olla, niistä lähetään liikkeelle ja mennään eteenpäin.

Asukkaita tuettiin ja kannustettiin päätöksien ja omien valintojen teossa. Asukkaat pääsivät vaikuttamaan yhteiseen asumiseensa ja elämäänsä muun muassa viikoittaisissa asukaspalavereissa.

Paljon painotetaankin, et sinä voit ja saat itse päättää omista asioistas, kun tulee tosissaan tällasii kysymyksii et saanko ja voinko.

Välillä pitää muistuttaa ja oikein sanoakkin, että kun on näitä oikeuksia, niin on myöskin niitä velvollisuuksia siellä yhteisössä, vaikka ne omat työtehtävät.

Haasteita asukkaiden itsemääräämisoikeuden ja yksilöllisyyden toteutumisissa koettiin jokaisessa yksikössä. Yksiköissä on tehty kriittistä toiminnan tarkastelua, jonka johdosta havaittuja rajoitustoimia on kirjattu ylös ja arvioinnin jälkeen rajoituksia on joko purettu pois käytöstä tai jätetty jatko seurattavaksi.

Kyllä kaikilla rajoitteilla pitää olla peruste ja niitä pitää tarkastella aika kriittisesti, että toimitaanko jonkun asian kanssa vaan niin kun on aina toimittu.

Keskustelua omaisten kanssa pidettiin keinona edesauttaa asukkaiden itsemääräämisoikeutta, mutta joissain tapauksissa myös sitä hankaloittavana asiana. Itsemääräämisoikeuden toteutumista voisi edesauttaa vastaajien mukaan avoimella ja tasavertaisella keskustelulla, toiveiden ja esiin tulleiden asioiden kirjoittamisella ylös, erilaisten kommunikaatiokeinojen laajemmalla käytöllä sekä kriittisellä toiminnan tarkastelulla.

Vaikka me nähtäis toisin, niin joskus kuitenkin on huomattu, et omaisilla on aika vahvat mielipiteet siihen et mitä lapset (asukkaat) voi ja pystyy tehdä, varsinkin jos ei he ite osaa sanoa.

Vastauksista selvisi, että asukkaat eivät aina olleet asumisessaan täysivaltaisia eivätkä asumisyksikössä tasavertaisessa asemassa keskenään. Täysivaltaisuutta koettiin rajoittavan terveydelliset seikat, omaisten vahvat mielipiteet, kommunikaatiokeinojen puuttuminen sekä asukkaiden epävarmuus omista taidoista ja kykeneväisyydestä.

Ei välttämättä voi sanoa et kakku on jaettu tasa paloihin, joillakin on enemmän ja toisilla vähemmän.

Aika harva on täysivaltainen, kuitenkin tulee paljon sellasia terveyteen liittyviä asioita jotka pitää huomioida.

Tasavertaisuus ei toteutunut esimerkiksi päivätoimintaan pääsyssä, ajan ja huomion tasapuolisessa jakautumisessa. Kaikissa yksiköissä oli kuitenkin halu ja vahva yritys siihen, että jokainen asukas saisi tarvitsemansa ja saisi päättää mahdollisimman pitkälle omista asioistaan.

Ei voi aatella, että kaikilla olis sama, vaik siihen kuitenkin pyritään.

Asukkaista sekin niinku lähtee, et ei niinku henkilökunta oo määränny et kuka saa ja kuinka paljon.

Kaiken kaikkiaan asuminen koettiin asumisyksiköissä suhteellisen laadukkaaksi, vaikka:

Räntää täälläkin joskus sataa, niinku joka paikassa muuallakin.

9 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ TUTKIMUSTULOKSISTA

Arviointi on tiedon järjestelmällistä keruuta, analysointia, arvottamista ja tulkintaa. Se on osa laatutyötä ja se voi olla sekä sisäistä tai ulkoista. Arvioinnilla tähdätään uuden oppimiseen ja kehittämiseen. Arviointi voi olla sekä määrällistä että laadullista. Arviointi on käytännönläheistä, asiantilan vertaamista esimerkiksi tiettyyn kriteeriin ja tuloksia välittömästi hyväksikäyttävää. Arvioinnilla hankitaan tietoa päätöksenteon tueksi, se on toiminnan ja tuloksellisuuden tarkastamista ja ensisijaisesti se on toiminnan ohjauksen ja kehittämisen väline. Laadukas arviointi vastaa käyttötarpeisiin, sisältää tarvittavia aineistoja jotka painottuvat oikein, niiden johtopäätökset ovat luotettavia ja raportointi tapa on tarkoituksenmukainen (Haapaharju 2015). Olemme arvioineet ja tehneet johtopäätöksiä tarkastelemalla kehitysvammaisia henkilöitä kokonaisvaltaisina yksilöinä, joilla on oikeus laadukkaaseen asumiseen nykyajan laatusuosituksen mukaisesti ja heidän asumisessaan tulee huomioida kehitysvammaisen henkilön osallisuus, täysivaltaisuus ja yksilöllisyys.

9.1 Laadukasta asumista

Asumisyksiköiden kiinteistöt ja tilat koettiin käytössä esteettömiksi, toimiviksi ja tilaviksi vain muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Jo tilojen suunnittelussa oli pyritty huomiomaan mahdollisimman laajasti se, että erilaiset asukkaat pystyvät niissä liikkumaan, toimimaan ja asumaan. Tila ratkaisut olivat muunneltavissa erilaisten asukkaiden tarpeiden mukaisiksi. Kuten asumisen laatusuosituksessakin (Yksilölliset palvelut... 2004. 14–16) todetaan, uusien asumisyksiköiden suunnittelussa tulisikin ottaa osaksi suunnittelutiimiä ihmisiä jotka ovat työskennelleet asumispalveluissa ja tietävät tulevien asukkaiden tarpeita. Tulevien asukkaiden mukana olo jo suunnittelu vaiheessa lisää näiden asukkaiden asumisen laatua ja vähentää tulevia muutostarpeita. Tilojen muunneltavuus on kuitenkin avainasemassa, koska asukkaat saattavat vaihtua ja jokaisella asukkaalla on erilaisia tarpeita ja toiveita.

Liikkumista helpottamaan tiloissa oli liuskoja kynnyksien yli, tukikaiteita nousuja ja laskuja helpottamaan, leveitä oviaukkoja jotta niissä pääsee kulkemaan erilaisilla

yleensä leveillä apuvälineillä. Sisustus materiaalit on valittu käyttötarkoituksiin sopiviksi niin, että pääasiassa esimerkiksi suihkutilojen lattiat eivät olleet käytössä liukkaat. Piha-alueet koettiin kolmessa yksikössä hyväksi, ja yhdessä oli toivomisen varaa pihan kaatojen suhteen ja yhdessä, pihasta johtavan alamäen suhteen. Pihan turvallisuuteen kaatojen osalta pystyy vaikuttamaan jälkikäteenkin, mutta se vaatisi kaatojen uudelleen tekoa ja luo taloudellisia kustannuksia. Pihan alamäen huomioiminen esimerkiksi liukkaalla hiekoittaminen, tuo lisää turvaa asukkaiden liikkumiseen. Valaistus koettiin pääasiassa hyväksi, vain yhden piha-alueen ja yhden sisätilan pimeydessä oli huomauttamista. Valaistukseen pystyy vaikuttamaan jälkikäteenkin lisäämällä valaistusta tarpeellisiin tiloihin, mutta se tuo lisäkustannuksia. Toisaalta valaistus on niin tärkeä osa sekä työntekijöiden että asukkaiden elämänlaatua, että siihen kannattaa panostaa.

Asukkailla oli useita asumisentukipalveluita käytössään ja niiden tarvetta kartoitettiin säännöllisesti palvelusuunnitelmien teon yhteydessä ja muuten tarpeen mukaan. Asukkaat tulisi ottaa mukaan suunnitelmien tekoon ja heidän mielipiteillään tulisi olla painoarvoa päätöksiä tehtäessä. Asumisen ja tukipalvelujen tarpeiden huomioiminen tulisi tapahtua muulloinkin kuin virallisten palaverien aikaan. Asukaspalaverit ja asukkaan kuuleminen päivittäisissä keskusteluissa tulisi olla jokaisen yksikön arkipäivää.

Keittiötiloja asukkaat käyttivät vain kolmessa yksikössä. Näissä keittiötilat eivät myöskään olleet kovin turvalliset ja helpot asukkaiden käyttää. Laitteiden sijoittelu ja laite valinnat eivät olleet käytössä toimivia. Koemme, että asukkaiden tulisi päästä enenevässä määrin valmistamaan omia ruokiaan ja ruuan tulisi olla omassa kodissa valmistettua. Ruuanlaitto, kattaminen ja yhdessä syöminen ovat asioita jotka tuovat elämään sisältöä, kotiin kodin ääniä ja tuoksua ja asukkaille erilaisia uusia kokemuksia. Ajattelempa, että asukkaiden mukaan ottaminen ruuan valmistukseen edes osin, olisi hyvä ja tavoiteltava asia laadukasta asumista ajatellen.

Asukkaiden omista asunnoista ei juurikaan ollut omia keittiöitä, parvekkeita tai piha-alueita, erillistä makuuhuonetta tai eteistä. Henkilökohtaisia postilaatikkoja tai postiluukkuja ei ollut suurimmalla osalla asukkaista. Nämä asumisyksiköt ovat kaikki suunnitellut ennen nykyisten asumisen laatusuosituksen olemassaoloa, joten niiden suunnittelun lähtökohtana on ollut sen ajan käsitykset hyvästä asumisesta

ja asunnoista. Tulevaisuudessa uusia yksiköitä suunniteltaessa tulisi huomioida entistä paremmin se, että asunnot olisivat enemmän kodinomaisia, eivätkä vain huoneenomaisia asuntoja. Omia henkilökohtaisia postilaatikkoja oltiin asentamassa yksiköihin, mikä on hyvä asia, jotta jokainen voisi itse hakea oman postinsa omasta laatikosta, eikä se kulkisi monien välikäsien kautta. Omien asioiden hoitaminen lisää asukkaiden osallisuutta, täysivaltaisuutta ja sitä kautta laadukasta asumista.

Tilojen koettiin pääasiassa mahdollistavan yhdenvertaisen toiminnan kaikille asukkaille, mutta asukkaiden toimintakyky vaikutti siihen, pystyvätkö he hyödyntämään tilojen potentiaalin. Tässä asiassa koemme olevan ristiriidan. Jos tilat mahdollistaisivat yhdenvertaisen toiminnan kaikille asukkaille, ei asukkaiden toimintakyvyn pitäisi vaikuttaa yhdenvertaiseen osallistumiseen. Kysymyksen asettelumme saattoi vaikuttaa vastausten lopputulokseen, koska ymmärsimme vastaajien puheista, että asukkaat kuitenkin pystyivät tiloissa pääsääntöisesti toimimaan hyvin toimintakyvystään riippumatta.

Asumisyksiköt sijaitsivat hyvin erilaisissa paikoissa, osa niin sanotussa tavallisissa asuinympäristöissä ja osa taas ei. Kaikista kulkeminen tapahtui pitkälti takseilla tai jalan/pyörällä kulkien, julkista liikennettä ei juurikaan kulkenut missään. Asumisyksiköt katsottiin sijaitsevan melko hyvin palveluiden läheisyydessä tai ainakin ne oli mahdollista saavuttaa taksin tai muun kulkuneuvon avulla. Enemmistössä asumisyksiköissä koettiin, että asukkaiden muuttopäätös nykyiseen asuinpaikkaan on tehty jonkun muun kuin heidän itsensä toimesta. Tästä huolimatta koettiin, että asukkaat viihtyvät hyvin nykyisessä asumispaikassaan. Asukkaiden tulisi itse voida vaikuttaa omaan asuinpaikkaansa, niin kuin meistä jokainen muukin pystyy. Asumisvaihtoehtoja tulisi olla enemmän kuin yksi tai kaksi. Ryhmämuotoista asumista tulisi kehittää entistä enemmän yksilölliseen suuntaan niin, että asukkaat voisivat asua omillaan tarvittavien tukipalvelujen avulla.

Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että asuminen ja asumisen laatu sitä myöden olisi näissä asumisyksiköissä melko hyvällä mallilla. Asunnoissa itsessään oli toivomisen varaa, kun vertailukohtana ovat nykyiset asumisen laatusuositukset (Yksilölliset palvelut... 2004). Kehittämiskohteina voisi nähdä havaittujen puutteiden korjaamisen, sillä meille ei tullut ilmi sellaisia asioita joita ei pystyisi jollain tavalla

muuttamaan paremmaksi. Tulevaisuudessa uusien asumispalveluiden kehittämiseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Ryhmämuotoista asumista voisi tarjota yksilöllisemminkin, esimerkiksi niin, että jokaisella asukkaalla olisi oma sisäänkäynti piha-alueineen. Asunnoissa tulisi olla vakiona keittiö, kylpyhuone ja wc-tilat. Olohuone ja makuuhuone olisi hyvä olla erillään, jotta tiloissa olisi enemmän kodinomaisuutta. Yksiköissä voisi edelleen olla yhteiset tilat joissa voisi halutessaan viettää aikaa yhdessä muiden kanssa.

9.2 Laadusta laatuun, elinikäinen kehittäminen

Tutkimuksessa selvisi, ettei missään asumisyksikössä oltu tehty viime aikoina kyselyitä tai hankkeita asumisen laatua koskien. Asumisesta oli saatu pääasiassa hyvää suullista palautetta asukkailta ja omaisilta erilaisissa omaistenilloissa ja asukaspalavereissa. Toimintaa oli kehitetty pitkälti näiden palautteiden perusteella. Kokonaisvaltaisempaa laadun arviointia ja kehittämistä kyselyiden avulla oli ajateltu useassa asumisyksikössä.

Ajattelemme, että palautteen saaminen asukkailta ja omaisilta on ollut yksiköiden kehittämisen kannalta tärkeää. Koemme kuitenkin, että kokonaisvaltaisemman ja mitattavamman palautteen saaminen esimerkiksi kyselyn avulla voisi auttaa asumisyksiköitä kehittämään toimintaansa järjestelmällisemmin. Lisäksi olisi tärkeää, että laatua voisi mitata, joten saman kyselyn toistaminen esimerkiksi vuosittain toisi mitattavia arvoja, joilla laadun arviointia ja kehittämistä pystyisi seuraamaan ja tehtyä työtä ja sen tuomaa laatua pystyisi arvottamaan. Mielestämme oli hyvä, että kaiken koulutuksen katsottiin lisäävän asumisen laatua, koska niinhän se on. Kun nykypäivän tieto ja taito lisääntyy asumisyksiköissä, asukkaissa, työntekijöissä ja omaisissa, tulee kehitysvammaisten asumisesta entistä laadukkaampaa, koska näin heille suodaan enemmän ja laajemmin mahdollisuuksia elää omaa elämäänsä.

9.3 ”Mä elämältä kaiken sain”, asukkaiden huomioiminen

Tutkimuksessa selvisi, että asukkaiden toiveet ja tarpeet pyrittiin ottamaan asumisyksiköissä hyvin huomioon. Haasteeksi toteutuksessa koettiin henkilökunta resurssit, henkilökohtaisen avun vähyys, asukkaiden suuri ikäjakauma sekä asukkaiden taloudellinen tilanne. Meidän mielestämme henkilökunta resurssiin pystyy vaikuttamaan kirjaamalla ylös henkilökuntatarpeet ja toimittamalla ne perusteluiden eteenpäin, näin toimien tarve on tiedossa myös esimiestasolla jossa tehdään esityksiä budjeteista ja uusista työtoimista. Henkilökohtaisen avun hakeminen sitä tarvitseville voisi tulla kyseeseen, jos tarve on sen luontoista. Tämän avulla saataisi poistua henkilökunta resurssien puute, kun apu asukkaille tulisi niin sanotusti oikeasta paikasta. Asukkaiden suuri ikäjakauma yksikössä vaikutti pääasiassa yhteisen tekemisen löytymiseen, koska jokaisella oli hyvin erilaisia toiveita. Henkilökohtaisen avun ja avustajan avulla voisi olla mahdollista mahdollistaa jokaisen omien menojen toteutuminen. Yhteisiin retkiinkään ei ole kenenkään pakko osallistua, joten voisi ajatella, että retkille lähtisikin vain osa asukkaista oman kiinnostuksensa mukaan. Asukkaiden taloudellisen tilanteen koettiin haastavan heidän toiveidensa ja tarpeidensa täyttymistä. Asukkaiden kanssa voisi olla hyvä keskustella rahasta ja tehdä esimerkiksi säästösuunnitelmia joiden avulla voisi toiveita saavuttaa. Toiveita ei tulisi missään nimessä hylätä sen vuoksi, ettei rahaa niiden toteuttamiseen juuri sillä hetkellä ole.

Kaikissa asumisyksiköissä toteutui asukkaiden itsemääräämisoikeus ja yksilöllisyyden huomioiminen hyvin. Henkilökunta pyrki tukemaan asukkaita päätösten teossa ja omien valintojen tekemiseen kannustettiin. Asumisyksiköissä järjestettiin asukaspalavereja, joissa asukkailla oli mahdollista vaikuttaa yhteiseen asumiseen ja eloon. Meidän mielestämme olemassa olevat vaikuttamisen kanavat kannattaa säilyttää, koska toimivia rakenteita on turha muuttaa. Tulisi huomioida, että kaikkien on niihin mahdollista osallistua, kukin esimerkiksi omalla kommunikaatio tavallaan. Tulisi myös huolehtia, että tieto kulkee myös niille jotka eivät syystä tai toisesta pääse tai halua tulla paikalle, koska poissaolonkin tulee olla hyväksyttävä vaihtoehto.

Itsemääräämisoikeuden ja yksilöllisen elämän rajoituksia pyrittiin aktiivisesti purkamaan ja estämään uusien rajoitusten syntymistä. Tämä vaatii henkilökunnalta

jatkuva valppaana oloa ja asioiden kyseenalaistamista. Opiskelijat ja uudet työntekijät nähtiin voimavarana, koska he tulevat yksikköön ikään kuin uusin silmin, ja saattavat nähdä sellaisia asioita joille työssä ikään kuin sokeutuu, tästä olemme omien kokemuksiemme mukaan samaa mieltä. Uudet näkökulmat ja ajatukset tulee ottaa avoimesti vastaan ja yhdessä pohtia, mitä havaituille asioille voisi tehdä. Muutos tulisi nähdä mahdollisuutena kehittyä, eikä pakollisena pahana joka esimerkiksi aliarvioi aiempaa toimintaa ja suorituksia.

Asukkaat eivät aina olleet asumisessaan täysivaltaisia eivätkä tasavertaisessa asemassa keskenään. Täysivaltaisuutta tulisi pyrkiä aktiivisesti tukemaan ja lisäämään mahdollisuuksia sen toteutumiseen. Omaohjaajat voisivat ottaa asiakseen täysivaltaisuuden lisäämisen konkreettisina keinoina omille asukkailleen. Voisi esimerkiksi tehdä listan asioista ja keinoista joilla asukkaan täysivaltaisuutta tuetaan. Näkyväksi tekeminen saattaisi havahduttaa niin työntekijöitä kuin esimerkiksi omaisia tukemaan ja lisäämään asukkaan täysivaltaisuutta omassa asumisessaan ja elämässään. Asukkaiden tasavertaiseen asemaan pääseminen ryhmäkotityyppisessä asumispalvelussa on vaikeaa. Jokaisella on eri määrä tarpeita ja toiveita, jotka vievät jokaisella eri määrän aikaa ja henkilökunta resursseja. Mielestämme kohtuullista olisi, että ensimmäisenä jokaisen perustarpeista huolehdittaisiin. Jäljelle jäävä aika pyrittäisiin käyttämään jokaisen tarvitsevan kesken tasaa, jos ei päivä tai viikko tasolla, niin esimerkiksi kuukausitasolla. Tulee myös muistaa, että kaikki eivät halua esimerkiksi henkilökunnan aikaa niin paljon kuin toiset ja se on asukkaan valinta, joka tulisi myös hyväksyä.

Kaiken kaikkiaan asuminen näissä asumisyksiköissä koettiin laadukkaaksi asumiseksi, vaikka haastepaikkoja ja puutteitakin koettiin. Tiimivastaavilla ja asumisyksiköillä oli hyviä ajatuksia asumisesta ja asumisen laadusta, joiden avulla he aikoivat toimintaansa kehittää.

10 POHDINTA

Opinnäytetyön ja tutkimuksen teko tuntui aluksi vaikealta ja suuritöiseltä. Pohdimme pitkään sen tekemistä ilman, että saimme mitään konkreettista aikaan. Ryhdistäytyminen tapahtui keväällä 2015 ja aloitettuumme olemme edistyneet mielestämme hyvin ja luulemme sen johtuvan melko pitkästä pohdinta ajasta. Olemme tehneet työtämme pikkuhiljaa viikkojen ja kuukausien aikana niin, että välissä olemme sulatelleet edistymistämme. Tämä toimintatapa on tuntunut hyvältä, eikä tympääntymistä aiheeseen ja tekemiseen ole tullut. Neuvoja ja tukea olemme saaneet toisiltamme, sekä niin kotoa kuin koulustakin, aina niitä tarvitessamme. Samankaltainen työhistoria ja tuntemus alalta ovat auttaneet työn tekemisessä ja koemme, että yksin tekemällä emme olisi saaneet niin paljoa irti tästä kuin yhdessä tekemällä. Olemme käyneet todella valaisevia ja antoisia keskusteluja työn teon yhteydessä ja kasvamista ammattiin on tapahtunut näiden keskustelun aikana.

Mielenkiintomme aiheeseen nousi pitkälti omasta työstämme kehitysvammaisten parissa pääasiassa palveluasumisen yksiköissä. Laatu ja laatusuositukset ovat nykyään paljon puhuttavia aiheita koko yhteiskunnassa ja myös kehitysvamma palveluissa. Aihe nousi hyvin ajankohtaiseksi kun laitospaikkoja alettiin purkamaan ja palveluasumista tuli alkaa kehittämään. Tutkimuksemme tarkoituksena oli saada uutta tietoa, sisältöä ja laatua omaan työhömme kehitysvammaisten parissa. Tutkimuksen avulla toivoimme saavamme lisää tietoa siitä, miten kehitysvammaisten palveluasumista voisi kehittää tulevaisuudessa ja miten laatua pystyisi mittaamaan käytännön työssä. Nykyisin yksityisellä sosiaaalialalla toimivilla on lainmukainen velvoite laatia toiminnastaan omavalvontasuunnitelma jonne tulee kirjata palveluntuottajan laatukriteerit ja laatutyöstä vastaava henkilö. Vastaavanlaista velvoitetta ei ole kunnallisella sosiaaalialalla. Laatutyö ja sen kehittäminen tulisi velvoittaa myös kuntasektorin asiaksi, jotta asuminen olisi laadukasta riippumatta siitä missä asuu ja elää.

Palveluasumisessa puhutaan paljon laadusta ja laadukkaasta asumisesta, mutta koemme, että käytännössä sitä on monesti vaikea toteuttaa ja erityisesti todentaa. Jokainen tekee työtänsä niin kuin parhaiten osaa, mutta kehitettävää on paljon, koska käsitykset kehitysvammaisten osallisuudesta, itsemääräämisoikeudesta ja

laadusta ovat muuttuneet ajan saatossa. Nykyään kehitysvammaisia ei niinkään hoideta, vaan heitä ohjataan ja tuetaan päivittäisissä toimissa. Tämä muutoskin luo haasteita laadukkaalle työskentelylle ja asumiselle. Työntekijöiden tulee olla selvillä siitä, mitä nykypäivän kehitysvamma työ palveluasumisessa tarkoittaa ja minkälainen on työntekijän rooli työskennellä kehitysvammaisten henkilöiden kanssa. Laadukkaan palveluasumisen tulee olla asukkaiden näköistä.

Koemme, että asumispalveluiden laatu kriteerit avaavat hyvin asumisen laatua. Asumisen tulisi olla hyvin suunniteltua, asuntojen tulee olla asujilleen sopivia, ympäristön tulee soveltua kaikkien asukkaiden käyttöön, asukkaille tulee olla palveluja ja saatavilla ja palveluiden tulee yksilölliset mietittyjä. Yksilöllisyys, täysivaltaisuus ja osallisuus ovat avainasemassa kun puhutaan asumisesta ja asumisen laadusta. Koemme, että asumisen laatu on monen tekijän summa, jonka keskiössä tulisi olla asukas ja asukkaan toiveet ja tarpeet. Täydellinen asunto pelkästään ei takaa laadukasta asumista, vaan se vaatii rinnalleen yksilölliset palvelut.

Kehitysvammaisten asumisen laatu koettiin tutkimuksemme perusteella melko hyväksi, vaikka esimerkiksi asunnot eivät täyttäneet nykyisiä laatusuosituksia. Kaikissa asumisyksiköissä asukkaiden toiveet ja tarpeet otettiin hyvin huomioon ja asuminen koettiin asukkaiden näköiseksi. Laadun arvioinnissa ja kehittämisessä oli toivomisen varaa, sillä missään yksikössä ei ollut käytössä laatua mittaavia mittareita tai kyselyitä. Koemme, että laatu kyselyn tai muun vastaavan käyttöön otto olisi hyvä asia ja lisäisi asumisen laatua huomattavasti. Tällöin tehtyä laatu työtä ja sen vaikutuksia pystyisi mittamaan ja dokumentoimaan. Kyselyn ja mittariston käyttö myös laittaisi asumisyksiköiden henkilökunnan ja asukkaat miettimään sitä, mitä laatu työ heidän yksikössään tai kodissaan tarkoittaa ja millaisilla keinoilla siihen pyritään. Tämä auttaisi niin vanhoja kuin uusia työntekijöitä tai opiskelijoita tekemään työtään laadukkaasti. Se myös auttaisi asukkaita vaatimaan heille luvattua laatua. Laatu työn käsitteiden avaaminen esimerkiksi perehdytyskansioon voisi olla keino perehdyttää kaikki laadukkaan työn tekemiseen.

Opimme tämän opinnäytetyön tekemisen aikana paljon uusia asioita, niin teoria tiedon kuin elävän elämänkin osalta. Luettuamme paljon alan kirjallisuutta saimme hyviä keskusteluja keskenämme aikaiseksi ja opimme toisiltamme kokemuksien jaon kautta paljon uusia ja erilaisia näkökulmia työmme tekemiseen. Pääsimme

tutustumaan viiteen erilaiseen asumisyksikköön ja niiden henkilökuntaan ajatuksiineen. Haastattelut ja keskustelut nauhureiden sammuttua avasivat silmiä eri asumisyksiköiden arkeen ja juhlaan, hyviin ja kehitettäviin toimintatapoihin, haasteisiin ja onnistumisiin. Matkalla tapasimme myös asumisyksiköiden asukkaita, pääsimme tutustumaan heidän koteihinsa ja keskustelemaan heidän kanssaan, nämä tapaamiset antoivat lisäarvoa omalle oppimisellemme vaikka ne kertomukset jäivätkin vain kuulijoidensa korviin.

Opinnäytetyömme tutkimukselle olisi mukava saada joskus jatkoa asukkaiden näkökulmasta käsin. Se avaisi erilaista näkökulmaa siihen millaisena laadukas asuminen koetaan. Tämän työn antina saimme asumisyksiköiden henkilökunnan ja nimenomaan tiimivastaavien näkemykset tutkittavaan aiheeseen. Asukkaiden kokemukset asumisestaan saattaisivat olla erilaiset, koska jokaisen kokemukset ovat henkilökohtaisia. Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymällä oli hyvä vastaanotto tutkimuspyyntöömme ja tämä tutkimusmyönteisyys saa meidät suosittelemaan heitä mahdollisten tulevien tutkimuksien tekopaikaksi. Palveluasumista voisi tulevaisuudessa tutkia esimerkiksi asukkaiden kokemuksien mukaan. Meidän tuloksiamme voisi verrata toisen tai toisten paikkakuntien vastaavanlaisiin tuloksiin, niin saataisiin laajempaa kuvaa kehitysvammaisten asumisesta.

Sosionomi osaaminen todentui tämän työn tekemisen aikana huomattavasti. Olemme oppineet ymmärtämään sitä moninaista osaamista jota tällä alalla työskennellessä tarvitsee. Olemme oppineet tunnistamaan omaa osaamista ja osaamisen kehittämisen paikkoja. Koemme, että sosionomi osaaminen kehitysvammaisten palveluasumisessa ja sen kehittämisessä on erittäin tärkeää. Meillä on taitoa ja tietoa asukkaiden hyvästä elämästä, täysivaltaisuuden ja yksilöllisyyden tärkeydestä ja niihin tukemisesta. Meillä on ammattitaitoa ohjata asukkaita elämään omannäköistä elämää ja uskallusta puolustaa asukkaita näiden valinnoissa. Tämän työn tekemisen jälkeen, uskomme, että meillä on hyvät eväät lähteä työskentelemään ja kehittämään nykyisiä palveluasumisen muotoja asukkaiden kanssa ja asukkaiden näköisiksi. Uskallus ja kyvyt muuttaa asioita ovat vahvistuneet tämän koulutuksen kuin tämän työn teon jälkeenkin, ja senkin vuoksi koemme, että sosionomeilla ja sosionomi osaamisella on tärkeä paikka ihmisten tukena. Sosionomi kompetenssi osaamisesta tämä opinnäytetyö opetti erityisesti eettistä

osaamista, asiakastyön osaamista, kriittistä ja osallistavaa yhteiskuntaosaamista sekä tutkimuksellista kehittämisosaamista.

Työmme otsikoksikin päätynyt lainaus: ”Räntää täälläkin joskus sataa, niinku joka paikassa muuallakin” kuvaa mielestämme hyvin kehitysvammaisten palveluasumista ja asumista ylipäänsäkin. Haastateltavamme kuvasi tällä lauseella heidän yksikkönsä palveluasumista, verraten sitä, asumiseen missä tahansa muussakin asumisyksikössä. Kaikilla tulisi olla samanlainen oikeus laadukkaaseen asumiseen, yhtä lailla, kuin kaikille sää on sama.

Kehitysvammaisten asuminen tulevaisuudessa tulee muuttumaan visiomme mukaan palveluasumisesta entistä yksilöllisempään asumiseen. Tällöin kehitysvammaiset asuisivat normaaleissa vuokra- tai omistusasunnoissa ja tarvittavat palvelut tuotaisiin heille kotiin. Tällaista asumismuotoa suomessa jo on, mutta vain murto-osalla kehitysvammaisista.

LÄHTEET

2014. Asuminen ryhmässä. [verkkójulkaisu]. [viitattu 8.2.2015]. Saatavana: <http://verneri.net/yleis/asuminen-ryhmassa>

Burrell, S. & Brandt, K. 2008. Teoksessa Teräväinen J (toim.) (2008) Tuettu eläminen: Näkökulmia yksilölliseen asumiseen. OMA OVI, OMA TUKI, Näkökulmia kehitysvammaisten ihmisten yksilölliseen elämään. Kehitysvammaisten tukiliitto, 4-11.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Haapaharju, A. 2015. Arviointi. Luentomoniste. 30.3.2015. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan yksikkö, sosiaalialan koulutusohjelma. Julkaisematon.

Haapaharju, A. 2015. Laatu. Luentomoniste. 30.3.2015. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan yksikkö, sosiaalialan koulutusohjelma. Julkaisematon.

Hintsala, S., Seppälä, H. & Teittinen, A. 2008. Kehitysvammaista ihmistä eristävät asumisjärjestelyt . Teoksessa Hirvilampi, T. & Laatu, M.(toim.) Toinen Vääräkirja, Lähikuvia sosiaalisista epäkohdista. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy, 217-230.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä oy.

Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kotiranta, P-L. 2008. Asumiseen laatua informaatio-ohjauksella. Arviointia Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuosituksen vaikutuksista kunnissa. Helsinki: Stakes.

Kortemäki, V. 2012. Itsemääräämisoikeus omassa kodissa: Tutkimus kehitysvammaisten henkilöiden asumisyksiköistä. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Sosiaalityö. Pro-gradu tutkielma. Saatavana: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/38475/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201209062328.pdf?sequence=1>

Kyllönen, E. & Kurenniemi, M. 2003. Asunto ja elämänkaari. Katsaus asumisen laatua koskevaan tutkimukseen. Helsinki: Stakesin monistamo.

L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki.

L 22.9.2000/812. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista.

L 23.6.1977/519. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta.

L 3.4.1987/380. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista.

L 3.8.1992/734. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista.

L 30.12.2014/1301. Sosiaalihuoltolaki.

Laitoksista yksilölliseen asumiseen VALTAKUNNALLINEN SUUNNITELMA PALVELUJEN KEHITTÄMISEKSI LÄHIYHTEISÖÖN
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5065240&name=DLFE-24202.pdf

Laitosasumisen lakkauttaminen. 2014. [verkkojulkaisu]. [viitattu 15.3.2015]. Saatavana: <http://verneri.net/yleis/laitosasumisen-lakkauttaminen>

Lampinen, R. 2007. Omat polut: Vammaisesta lapsesta täysivaltaiseksi aikuiseksi. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Loijas, S. & Merentie, A. 1995. Kohti yhteiskuntaa kaikille - vammaispoliittinen ohjelma. [verkkojulkaisu]. Valtakunnallinen vammaisneuvosto. [viitattu 8.2.2015]. Saatavana: http://www.vane.to/index.php?option=com_content&view=article&id=24&Itemid=30

Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2006. Esteistä mahdollisuuksiin: Vammaistyön perusteet. 1.-2.p. Porvoo: WSOY.

Markku Niemelä, Krista Brandt (toim.) Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-4061.pdf&title=Kehitysvammaisten_yksilollinen_asuminen__Pitkaaikaisesta_laitosasumisesta_kohti_yksilollisempia_asumisratkaisuja_fi.pdf

Marks, D. 1999. Disability, Controversial debates and psychosocial perspectives. London: Routledge.

Ministry of social affairs and health. Publications 2012:7. A Strong basis for inclusion and equality: Finland's Disability Policy Programme VAMPO 2010-2015. [verkkosivu]. [viitattu 20.5.2015]. Saatavana: http://www.stm.fi/en/publications/publication/-/_julkaisu/1522141#en

- Mäki-Torkko, M. 2010. Yhteiskunnan palvelujärjestelmät ja lainsäädäntö – kehitysvammaisen ihmisen sosiaaliturva. Luentomoniste. 17.8.10. Lapuan kristillinen opisto. Kehitysvamma-alan ammattitutkinto. Julkaisematon.
- Pietarinen, J. 2002. Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa: Tutkijan eettiset valinnat. Karjalainen, S., Launis, P., Pelkonen, R. & Pietarinen, J. Tampere: Tammerpaino.
- Raunio, K. 2009. Olennainen sosiaalityössä.2.p. Helsinki: Gaudeamus.
- Sarvimäki, P. & Siltaniemi, A. 2007. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtäväarakennesuositus. [verkkojulkaisu]. Sosiaali- ja terveysministeriö. [viitattu 8.2.2013]. Saatavana: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3685.pdf&title=Sosiaalihuollon_ammattillisen_henkiloston_tehtavarakennesuositus_fi.pdf
- Seinäjoen ammattikorkeakoulu. 2015. Esitys sosionomi (AMK) –tutkinnon kompetensseista. Saatavana: <http://intra.seamk.fi/loader.aspx?id=a938e780-8e09-4547-9b17-b03a08cad9b4> Vaatii käyttöoikeuden. 14.9.2015.
- Seppälä, H. & Rajaniemi, M. 2013. Sosiaalinen näkökulma. [verkkojulkaisu]. [Viitattu 10.3.2015]. Saatavana: <http://verneri.net/yleis/sosiaalinen-nakokulma>
- Tiedän mitä tahdon. Henkilökohtaisen budjetoinnin kehittäminen. 2010 [verkkojulkaisu]. [viitattu 8.2.2015]. Saatavana: <http://www.kehitysvammaliitto.fi/suomeksi/kehittaminen/aikaisemmat-kehittamishankkeet/tiedan-mita-tahdon/>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. 2010. Suomen vammaispoliittinen ohjelma, VAMPO 2010–2015. Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:4. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-12157.pdf
- Valtioneuvoston periaatepäätös ohjelmasta kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi. [verkkojulkaisu]. [viitattu 20.5.2015]. Saatavana: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39502&name=DLFE-10827.pdf
- Valtioneuvoston periaatepäätös ohjelmasta kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39502&name=DLFE-10827.pdf

Valtioneuvoston periaatepäätös: kehitysvammaisten henkilöiden yksilöllisen asumisen ja palvelujen turvaamisesta. [verkkajulkaisu]. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:15. [Viitattu 20.5.2015] Saatavana: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5197397&name=DLFE-24004.pdf

Viinamäki, L. 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. [www-dokumentti]. Seinäjoen AMK [viitattu 8.2.2013]. "Vaatii käyttöoikeuden"

Vilkkä, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Yksilölliset palvelut, toimivat asunnot ja esteetön ympäristö. Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2003:4. 2004. Helsinki: Edita.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupahakemus

Liite 2. Kyselylomake

Liite 3. Haastattelukysymykset

Tutkimuslupahakemus

10.4.2015

Tutkimussuunnitelma

Tarkoituksenamme on tehdä tutkimus Sosionomi (AMK) tutkintoon Seinäjoen ammattikorkeakoulussa kehitysvammaisten asumispalveluiden laadusta. Opinnäytetyön tavoitteena on saada selville asumispalveluiden tiimivastaavien kokemuksen kautta tietoa asumispalveluiden laadusta ja siitä ovatko asumispalvelut asiakkailleen laadukasta asumista. Tutkimuskysymyksemme ovat:

- Miten laadukas asumispalvelu määritellään?
- Miten asumispalvelun laatua arvioidaan ja kehitetään?
- Miten asiakkaiden omat toiveet ja tarpeet otetaan huomioon asumispalveluissa?

Keräämme opinnäytetyön aineiston haastattelemalla tiimivastaavia LLKY:n kehitysvammaisten asumispalveluyksiköissä. Toteutamme haastattelut tiimivastaavien yksiköiden tiloissa tai muussa yhteisesti sovitussa tilassa. Haluamme tehdä yksilöhaastattelut tiimivastaaville saadaksemme selville jokaisen yksikön kannan tutkittavaan aiheeseen.

Haastateltaville tiimivastaaville tullaan antamaan etukäteen tiedoksi kysymykset, jotta heillä on mahdollisuus miettiä vastauksiaan joko yksin tai työyhteisön kanssa etukäteen ja, että haastatteluihin varattu aika riittää. Kysymykset voivat kannustaa työyhteisöä keskusteluun ja herättää henkilökuntaa miettimään millaisena he kokevat asumispalveluiden laadun oman toimintayksikön kohdalla ja yleensä yhteiskunnassa. Tutkimuksemme tavoitteena on, että se herättäisi asumispalveluissa toimivaa henkilökuntaa miettimään asumispalveluiden laatua. Parhaimmillaan tutkimus voi hyödyttää asumispalveluiden henkilökuntaa siten, että he alkavat kiinnittää entistä enemmän huomiota omiin arvoihinsa ja nykyisiin toimintamenetelmiin laadun näkökulmasta.

Kokoamme haastatteluaineistoon perustuvat tutkimus tulokset opinnäytetyöhömme, joka tullaan julkaisemaan Theseuksessa. Opinnäytetyön on tarkoitus valmistua vuoden 2015 syksyllä.

Pyrimme tekemään haastattelut touko-kesäkuun 2015 aikana. Tarkoituksenamme on saada suurin osa haastatteluista tehtyä 20–22.5.2015 välisenä aikana.

Ohjaava opettaja:

Kerttu Veikkola, kerttu.veikkola@seamk.fi

Yhteistyöterveisin,

Niina Vesala, niina.vesala@seamk.fi, Laila Kalmo, laila.kalmo@seamk.fi

Hyvä tiimivastaava!**10.4.2015**

Olemme Seinäjoen ammattikorkeakoulun sosiaalialan opiskelijat Niina Vesala ja Laila Kalmo. Teemme opinnäytetyötä kehitysvammaisten asumispalveluiden laadusta. Opinnäytetyömme tavoitteena on saada selville asumispalveluiden tiimivastaavien kokemusten kautta tietoa asumispalveluiden laadusta ja siitä ovatko asumispalvelut asiakkailleen laadukasta asumista. Pyrimme saamaan kattavan kuvan kehitysvammaisten asumispalveluiden laadusta, siitä miten laatu määritellään, miten laatua arvioidaan ja kehitetään ja miten asiakkaiden omat toiveet ja tarpeet otetaan huomioon asumispalveluissa.

Keräämme opinnäytetyön tutkimusaineiston haastattelemalla tiimivastaavia LLKY:n kehitysvammaisten asumispalveluyksiköissä. Osallistuminen on vapaaehtoista. Pyrimme tekemään haastattelut aikavälillä 20–22.5.2015. Haastattelut toteutetaan työyksikkönne tiloissa. Haastatteluun olisi hyvä varata aikaa n. 2 tuntia. Tulemme nauhoittamaan haastattelut ja litteroimme ne tekstiksi. Tätä tekstiä käytämme opinnäytetyömme aineistona. Opinnäytetyössä tulemme käyttämään suoria lainauksia puheestanne näyttääksemme tutkimuksesta esille nousseiden seikkojen merkittävyyden ja vertailukelpoisuuden jo tehtyjen tutkimusten kanssa. Opinnäytetyössä ei tule missään vaiheessa näkymään haastateltavien nimet.

Mikäli haluat lisätietoja tai kysyä jotain haastattelusta, voit lähettää sähköpostia tai soittaa.

Yhteistyöterveisin:

Niina Vesala, niina.vesala@seamk.fi, 0451232833

Laila Kalmo, laila.kalmo@seamk.fi, 0440306306

1. Miten laadukas asumispalvelu määritellään?

- Miten rakennetussa ympäristössä on huomioitu asiakkaiden tarpeet?
- Miten tilojen käytössä on huomioitu asiakkaiden erityistarpeet?
- Mahdollistavatko tilat yhdenvertaisen toiminnan kaikille asiakkaille?
- Millaisia asumisen tukipalveluja asiakkailanne on käytettävissään?
- Ovatko asiakkaat saaneet valita itse asuinpaikkansa?
- Sijaitseeko asumisyksikkö yhteiskunnan palveluiden läheisyydessä?

2. Miten asumispalvelun laatua arvioidaan ja kehitetään?

- Tehdäänkö asumispalveluyksikössänne kyselyitä/hankkeita omaisille / asukkaille / työntekijöille koskien asumisen laatua?
- Millaisia asioita laatukyselyistä/hankkeista on selvinnyt?
- Miten kyselyn/hankkeiden tuloksia on hyödynnetty asumisenlaadun kehittämisessä?
- Ovatko laatutyönne tulokset mitattavissa?
- Miten arvioitte asiakkaiden / omaisten tyytyväisyyttä asumispalveluiden laatuun?
- Miten asiakas / omaistyytyväisyyttä pyritään kehittämään?
- Järjestetäänkö työntekijöille koulutusta laadun arviointiin / kehittämiseen?
- Millaisia työkaluja työntekijöillä on laatutyönsä arviointiin / kehittämiseen?

3. Miten asiakkaiden omat toiveet ja tarpeet otetaan huomioon?

- Miten asiakkaidenne toiveet / tarpeet otetaan yksikössänne huomioon?
- Minkälaisia haasteita toiveiden ja tarpeiden huomioiminen aiheuttaa?
- Miten asiakkaidenne itsemääräämisoikeus toteutuu asumispalveluissanne?
- Miten yksilöllisyyden toteutumista voitaisiin edesauttaa yksikössänne?
- Miten asiakkaiden täysivaltaisuutta tuetaan yksikössänne?
- Ovatko asiakkaanne yksikössänne tasavertaisia keskenään?
- Minkälaisilla keinoilla tasavertaisuutta edesautetaan?

Ovatko kehitysvammaisten asumispalvelut laadukasta asumista?**1 Miten laadukas asumispalvelu määritellään?**

- Miten rakennetussa ympäristössä on huomioitu asiakkaiden tarpeet?
- Miten tilojen käytössä on huomioitu asiakkaiden erityistarpeet?
- Mahdollistavatko tilat yhdenvertaisen toiminnan kaikille asiakkaille?
- Millaisia asumisen tukipalveluja asiakkailanne on käytettävissään?
- Ovatko asiakkaat saaneet valita itse asuinpaikkansa?
- Sijaitseeko asumisyksikkö yhteiskunnan palveluiden läheisyydessä?

2 Miten asumispalvelun laatua arvioidaan ja kehitetään?

- Tehdäänkö asumispalveluyksikössä kyselyitä/hankkeita omaisille / asukkaille / työntekijöille koskien asumisen laatua?
- Millaisia asioita laatukyselyistä/hankkeista on selvinnyt?
- Miten kyselyn/hankkeiden tuloksia on hyödynnetty asumisenlaadun kehittämisessä?
- Ovatko laatutyönne tulokset mitattavissa?
- Miten arvioitte asiakkaiden / omaisten tyytyväisyyttä asumispalveluiden laatuun?
- Miten asiakas / omaistyytyväisyyttä pyritään kehittämään?
- Järjestetäänkö työntekijöille koulutusta laadun arviointiin / kehittämiseen?
- Millaisia työkaluja työntekijöillä on laatutyönsä arviointiin / kehittämiseen?

3 Miten asiakkaiden omat toiveet ja tarpeet otetaan huomioon?

- Miten asiakkaidenne toiveet / tarpeet otetaan yksikössä huomioon?
- Minkälaisia haasteita toiveiden ja tarpeiden huomioiminen aiheuttaa?
- Miten asiakkaidenne itsemääräämisoikeus toteutuu asumispalveluissanne?
- Miten yksilöllisyyden toteutumista voitaisiin edesauttaa yksikössä?
- Miten asiakkaiden täysivaltaisuutta tuetaan yksikössä?
- Ovatko asiakkaanne yksikössä tasavertaisia keskenään?
- Minkälaisilla keinoilla tasavertaisuutta edesautetaan?